

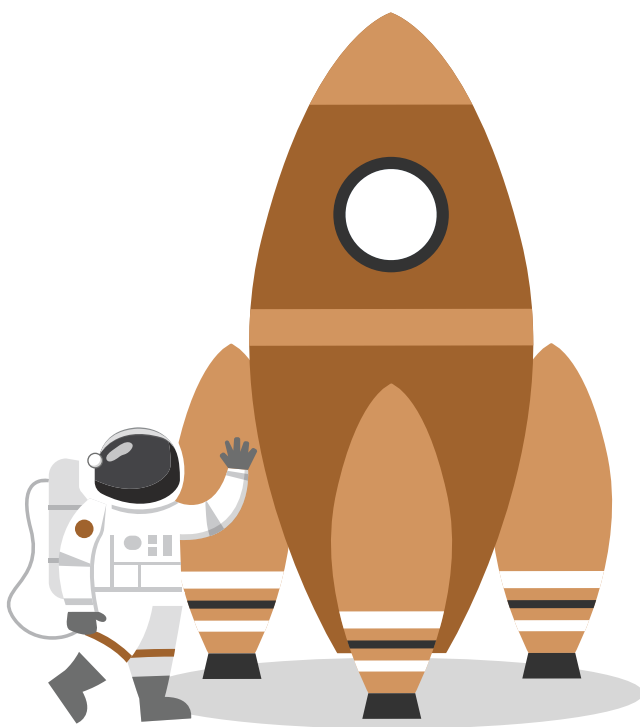
سیب ترش

بزرگترین مرکز مشاوره ای و آموزشی کشور

نسخه ۲۰

دستگرمی

تاریخ ۱

دانلود اپ سیب ترش

سیب ترش در صفحات مجازی

SIBTORSH

SIBTORSH.OFFICIAL

مرکز کنکوری سیب ترش

مدیر آموزشی : دکتر احمد رضا ورمزیار

سیب ترش : بزرگ ترین مرکز آنلاین کنکوری

نسخه ۲۰ : سوالات دست گرمی

تاریخ ۱ : مثل آب خوردن ۲۰ بگیر

مدیر دپارتمان تاریخ : آیدا فتاح زاده

فصل اول: تاریخ شناسی؛ کاوش در گذشته

درس ۱: تاریخ و تاریخ نگاری

۱) علم تاریخ را تعریف کنید.

۲) تاریخ نگاری در مفهوم کامل آن از چه زمانی و توسط چه شخصی آغاز شد؟

۳) هدف علم تاریخ چیست؟

۴) منابع دست اول در پژوهش تاریخی، به چه منابعی گفته می شود؟

۵) برای انتخاب موضوع پژوهش در تاریخ چه معیارهایی باید مورد توجه قرار گیرد؟

۶) کار مورخان شباهت بسیاری به کار دارد.

۷) انسان در تاریخ چه نقشی دارد؟

درس ۲: تاریخ؛ زمان و مکان

۸) از سال ۱۳۰۴ ش، چه نوع گاه شماری در ایران رایج شد؟

الف) گاه شماری هجری قمری ب) هجری قمری بابلی پ) دوازده حیوانی ت) هجری خورشیدی

۹) دو مورد از تفاوت ها و شباهت های تقویم اوستایی با تقویم هجری شمسی را توضیح دهید.

۱۰) درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخص کنید.

الف) مردم مصر باستان و بین النهرین در تنظیم و تدوین گاه شماری پیشگام بودند.

ب) در ایران دوران اسلامی گاه شماری بابلی رایج بود.

۱۱ دو رویداد تاریخی را که عوامل جغرافیایی در آن نقش مهمی داشته‌اند، مثال بزنید.

۱۲ چرا زمان و مکان دو رکن علم تاریخ به‌شمار می‌روند؟

۱۳ منظور از کروئولوژی چیست؟

۱۴ دانش به مطالعه مناطق و سرزمین‌های مختلف در گذشته می‌پردازد و تأثیر محیط طبیعی و عوامل جغرافیایی را بر رویدادهای تاریخی مطالعه می‌کند.

درس ۳: باستان‌شناسی؛ در جست‌وجوی میراث فرهنگی

۱۵ تپه‌های باستانی به چه نوع تپه‌هایی گفته می‌شود؟

۱۶ چرا گورستان‌ها و آرامگاه‌ها یکی از محوطه‌های باستانی محسوب می‌شوند؟

۱۷ موضوع و هدف علم باستان‌شناسی چیست؟

۱۸ روش‌های تعیین سن آثار باستانی را نام ببرید.

۱۹ حساس‌ترین مرحله کاری باستان‌شناسان را نام برده، دلیل آن را بنویسید.

۲۰ مراحل کار باستان‌شناسان را به‌ترتیب بیان کنید.

فصل دوم: جهان در عصر باستان؛ میراث بشری

درس ۴: پیدایش تمدن؛ بین‌النهرین و مصر

۲۱ تمدن مصر بیش از هر چیز به‌خاطر چه پدیده‌هایی شهرت دارد؟

۲۲ اعتقادات انسان‌های اولیه با چه عواملی ارتباط داشته است؟

۲۳ امروزه باستان‌شناسان می‌کوشند از چه طریقی به اعتقادات دینی انسان‌های نخستین پی ببرند؟

۲۴ یکی از اتفاقات مهم دوران پیش از تاریخ چه بود؟ انسان‌های نخستین، ابزار خود را از چه موادی می‌ساختند؟

۲۵ انسان‌های اولیه از چه نوع پناهگاه‌هایی استفاده می‌کردند؟

۲۶ تأثیر و نقش شرایط طبیعی و اقلیمی بین‌النهرین و مصر را در شکل‌گیری تمدن به شکل مقایسه‌ای توضیح دهید.

۲۷ ابداع کشاورزی چه پیامدهای مهمی برای بشر به همراه داشت؟

۲۸ سه تفاوت عمده دوره گردآوری خوراک با دوره تولید خوراک را بنویسید.

۲۹ درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخص کنید.

الف توانایی بشر در سخن گفتن و اندیشیدن تکامل یافت و به حدی رسید که کنده‌کاری بر روی سنگ را برای نشان دادن احساس و اندیشه خود به کار گرفت.

ب رونق دادوستد، زمینه آشنایی مردم مناطق مختلف را با آداب و رسوم، مهارت و اندیشه‌های یکدیگر فراهم آورد.

۳۰ در چه دورانی توانایی بشر در سخن گفتن تکامل یافت؟

الف) تا اواخر دوره تولید خوراک

ب) تا اواخر دوره گردآوری خوراک

پ) تا زمان اختراع خط

ت) تا زمان اختراع و به‌کارگیری آتش

۳۱ در یک تقسیم‌بندی کلی، گذشته بشر به چند دوره تقسیم می‌شود؟

۳۲ اصلی‌ترین ماده‌ای که انسان‌های نخستین برای ساختن ابزار از آن استفاده کردند، بود.

۳۳ یکی از دستاوردهای برجسته تمدن مصر را بنویسید.

۳۴ مصریان چگونه مردمی بودند؟

۳۵ به چه دلیل مصریان مرده‌های خود را مومیایی می‌کردند؟

۳۶ چه عواملی مصر را از تهاجم‌های خارجی حفظ می‌کرد؟

۳۷ تمدن بین‌النهرین بر کدام تمدن‌های پس از خود تأثیر بسزایی گذاشت؟

۳۸ وضعیت حکومت در تمدن سومر چگونه بوده است؟

۳۹ اولین تمدن به وجود آمده در بین‌النهرین را نام برده و برخی از شهرهای این تمدن را نام ببرید.

۴۰ بین‌النهرین به چه ناحیه‌ای گفته می‌شود؟

۴۱ اهرام سه‌گانه مصر از کدام دوران تاریخ مصر بر جای مانده است؟
الف) امپراتوری قدیم ب) امپراتوری میانه پ) امپراتوری جدید ت) بعد از سقوط فراعنه

درس ۵: هند و چین

۴۲ اوج قدرت سلسله موریای چه دوره‌ای بوده است؟

۴۳ سلسله موریای در هند چگونه شکل گرفت؟

۴۴ علل روی‌گردانی برخی از برهمن‌ها از این آیین چه بود؟

۴۵ کدام منطقه از هند به تصرف آریایی‌ها درنیامد؟

۴۶ خاستگاه آیین برهمنی و ویژگی برجسته آن را توضیح دهید.

۴۷ دستاوردهای مهم تمدن دره سند را فهرست کنید.

۴۸ به اعتقاد بودا تنها با رسیدن به می‌توان بر آرزو و خواستن غلبه کرد.

۴۹ کنفوسیوس بیشتر به چه چیزی توجه داشت؟

۵۰ تأثیر اندیشه و تعلیمات کنفوسیوس را بر نظم سیاسی و اجتماعی چین بنویسید.

۵۱ سلسله هان، زمینه‌ساز چه تغییر و تحولاتی در چین شد؟

۵۲ نقش شی‌هوانگ‌تی و اهمیت اقدامات او را در تاریخ چین باستان شرح دهید.

۵۳ در دوران فرمانروایی سلسله هان چه تغییر و تحولاتی در چین پدید آمد؟

۵۴ مهم‌ترین محصولاتی که چینی‌ها تولید می‌کردند، را نام ببرید.

۵۵ یکی از برجسته‌ترین اندیشمندان چینی که اصول و آیینی برای اداره جامعه و حکومت عرضه کردند، چه نام داشت؟
الف) برهمن ب) آشوکا پ) کنفوسیوس ت) چندرا گوپتا

درس ۶: یونان و روم

۵۶ تمدن مینوسی چیست؟

۵۷ دولت- شهرهای آتن و اسپارت را با یکدیگر مقایسه کنید.

۵۸ علل و پیامدهای جنگ‌های پلوپونزی را شرح دهید.

۵۹ دولت شهر آتن در دوران رهبری در مسیر توسعه‌طلبی و نظامی گام برداشت.

۶۰ دانشمندان یونانی بر چه اساسی کار می‌کردند؟

۶۱ یکی از ویژگی‌های برجسته تمدن حکومت در یونان باستان چه بود؟

۶۲ چه عواملی موجب شکوفایی و علوم در یونان باستان شده بود؟

۶۳ چرا اسپانیایی‌ها و پرتغالی‌ها انگیزه و شوق بیشتری برای کشف راه‌ها و سرزمین‌های جدید از خود نشان می‌دادند؟

۶۴ برجسته‌ترین دستاوردهای هنری تمدن روم را بنویسید؟

۶۵ وضعیت زنان روم با یونان باستان را مقایسه کنید؟

۶۶ چه زمانی معلوم شد ساختار حکومت روم کارایی لازم را ندارد؟

۶۷ با توجه به مطالب درس‌های ۴، ۵ و ۶، دو تفاوت مهم نظام حکومتی یونان و روم را با شیوه حکومت در مصر و چین باستان، بیان کنید.

فصل سوم: ایران در عصر باستان؛ سرآغاز هویت ایرانی

درس ۷: مطالعه و کاوش در گذشته‌های دور

۶۸ در زمان کدام پادشاه قاجار و توسط چه شخصی خط میخی خوانده شد و نتیجه آن چه بود؟

۶۹ امروزه کدام سلسله‌ها به‌عنوان دوره افسانه‌ای (اساطیری) شناخته می‌شوند؟

۷۰ تا قبل از رمزگشایی خط میخی و آغاز کاوش‌های باستان‌شناسی، مورخان ایرانی از چه منابعی برای نوشتن تاریخ ایران در عهد باستان استفاده می‌کردند؟

۷۱ وضعیت تاریخ‌نگاری ایرانیان در دوران باستان را بررسی و تحلیل کنید.

۷۲ سه مورد از نتایج و دستاوردهای کاوش‌ها و تحقیقات جدید را درباره تاریخ ایران در عصر باستان توضیح دهید.

۷۳ درستی یا نادرستی جمله‌های زیر را مشخص کنید.

الف عموم مورخان تا دویست سال پیش، پارسه یا پرسپولیس پایتخت هخامنشیان را به جمشید، پادشاه افسانه‌ای ایران نسبت می‌دادند.

ب مورخان در حدود دو قرن پیش، پاسارگاد پایتخت کورش را به حضرت نوح پیامبر منسوب می‌نمودند.

۷۴ هدف اروپائیان از مسافرت به ایران در دوره صفویه را بنویسید.

۷۵ مهم‌ترین منابع نوشتاری ایرانی در دوره هخامنشیان را بنویسید.

۷۶ منظور از منابع نوشتاری چیست؟

۷۷ یکی از دلایل ضعف تاریخ‌نگاری در ایران باستان چه بود؟

۷۸ به کدام منابع غیرنوشتاری می‌گویند؟ (با ذکر مثال)

۷۹ کدام مورد جزو مهم‌ترین منابع نوشتاری ایرانی در دوره هخامنشیان است؟

الف) کتاب هرودت ب) تورات پ) سنگ‌نوشته‌ها و لوح‌های گلی ت) کتاب طبری

درس ۸: سپیده دم تمدن ایرانی

۸۰ کدام نواحی ایران از گذشته‌های بسیار دور محیط مناسبی برای زندگی انسان‌ها و برپایی سکونتگاه‌های روستایی و شهری بوده‌اند؟

۸۱ کدام عامل، ایران را به کانون مبادلات فرهنگی، هنری و ... در جهان باستان تبدیل کرده بود؟

۸۲ ویژگی‌های خانه‌سازی در فلات ایران را بنویسید.

۸۳ مفرغ چیست و در کدام ناحیه ایران آثار آن دیده می‌شود؟

۸۴ در کدام نواحی ایران، بقایای کوره‌های ذوب و قالب‌گیری مس یافت شده است؟

۸۵ کدام ناحیه ایران، نخستین بار به کشت گیاهان و اهلی نمودن جانوران پرداختند؟

۸۶ کهن‌ترین نشانه و آثاری که از حضور انسان در ایران تاکنون کشف شده است، متعلق به چه ناحیه‌ای است؟

۸۷ نقوش و پیکره‌های برجای مانده از دوره ایلامی چه موضوعی را نشان می‌دهد؟

۸۸ یکی از ویژگی‌های مهم تمدن ایلامی و در واقع، تمدن ایرانی چه بوده است؟

۸۹ مهمترین معبد ایلامیان را نام برده، ویژگی‌های معماری آن را بنویسید.

۹۰ پایتخت بخش شرقی حکومت ایلام را نام ببرید.

۹۱ پایتخت بخش غربی حکومت ایلام چه نام داشت؟ عاقبت این شهر را بنویسید.

۹۲ دلیل انحطاط و فروپاشی حکومت ایلام چه بود؟

۹۳ به چه دلیل فرمانروایان سمری و اکدی پیایی به سرزمین ایلامی‌ها لشکرکشی می‌کردند؟

۹۴ سرزمین اصلی ایلامیان شامل چه سرزمین‌هایی می‌شود؟

۹۵ دوران تاریخی فلات ایران از چه زمانی آغاز می‌شود؟

۹۶ وضعیت دین و اعتقادات ایلامیان را شرح دهید.

۹۷ چگونگی تأسیس حکومت ایلام را توضیح دهید.

۹۸ ایلام با کدام مناطق در فلات ایران و خارج از آن روابط تجاری داشت؟

۹۹ اعتقادات ایلامیان را بنویسید.

۱۰۰ دوران تاریخی فلات ایران با تاریخ کدام تمدن آغاز می‌شود؟

الف) سومر ب) بین‌النهرین پ) ایلام ت) هخامنشی

درس ۹: ورود آریایی‌ها تا پایان هخامنشیان

- ۱۰۱) نخستین حکومت آریایی در ایران را نام برده، محل استقرار آن را بنویسید.
- ۱۰۲) واژهٔ ایران از چه کلماتی گرفته شده و معنای آن چیست؟
- ۱۰۳) چگونگی سقوط ماد را به‌طور خلاصه توضیح دهید.
- ۱۰۴) حدود قلمروی حکومت ماد را بنویسید.
- ۱۰۵) برای اولین بار در چه زمانی به مادها اشاره شده است؟
- ۱۰۶) به نظر شما ایران در دوران حکومت هخامنشیان، به لحاظ قدرت سیاسی - نظامی چه جایگاهی در جهان آن روز داشت؟
- ۱۰۷) برخی از میراث‌های گران‌بهای حکومت هخامنشی را نام ببرید.
- ۱۰۸) ویژگی‌های دوران سلطنت اردشیر دوم را بنویسید.
- ۱۰۹) داریوش یکم چگونه به پادشاهی رسید؟
- ۱۱۰) در زمان کدام پادشاه هخامنشی، قلمرو هخامنشیان به قارهٔ آفریقا و نهایت گسترده‌گی رسید؟
- ۱۱۱) نتیجهٔ فتوحات کوروش کبیر در آسیای صغیر پس از به قدرت رسیدن چه بود؟
- ۱۱۲) اهمیت فتح بابل برای حکومت تازه‌تأسیس هخامنشی را شرح دهید.
- ۱۱۳) مهم‌ترین اقدامات داریوش بزرگ را ذکر کنید.
- ۱۱۴) سردار شجاع ایرانی که در برابر اسکندر مقاومت کرد که بود؟
- ۱۱۵) از چه زمانی خاندان هخامنشی دچار تفرقهٔ درونی شد؟
- ۱۱۶) به فرمان کوروش ماجرای فتح صلح‌آمیز بر لوحی از گل رس نوشته شد.

درس ۱۰: اشکانیان و ساسانیان

- ۱۱۷) آخرین پادشاه ساسانی را نام برده، نتایج نبرد او با مسلمانان را بنویسید.

۱۱۸ یکی از مسائل و مشکلات اساسی حکومت ساسانی چه بود؟

۱۱۹ پس از جنگ حرّان، اشکانیان و رومیان بارها بر سر تسلط کدام سرزمین‌ها با هم جنگیدند؟

۱۲۰ یکی از مهم‌ترین جنگ‌های اشکانیان و روم را نام برده، توضیح دهید.

۱۲۱ موقعیت حکومت اشکانیان در دوران پادشاهی مهرداد یکم و مهرداد دوم را شرح دهید.

۱۲۲ در روزگار جاده ابریشم تکمیل شد.

۱۲۳ سه مورد از عوامل مؤثر در سقوط ساسانیان را بنویسید.

۱۲۴ سلسله ساسانیان چگونه به پایان رسید؟

۱۲۵ حکومت ساسانی برای جلوگیری از غارتگری اعراب، دست به چه اقدامی زد؟

۱۲۶ خسرو پرویز چگونه به تاج و تخت رسید؟

۱۲۷ جانشین خسروانوشیروان که بود و وضعیت دربار ساسانیان در دوران او چگونه بود؟

۱۲۸ اصلاحات خسروانوشیروان با چه هدفی و در چه زمینه‌ای انجام شد؟

۱۲۹ مهم‌ترین رویداد زمان پادشاهی قباد یکم را بنویسید.

۱۳۰ اردشیر بابکان در آغاز کار با چه مشکلات داخلی روبه‌رو شد؟

۱۳۱ چگونگی شکل‌گیری حکومت ساسانیان را بنویسید.

۱۳۲ درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخص کنید.

الف بهرام چوبین علیه خسروانوشیروان قیام کرد.

ب حکومت ساسانی در زمان قباد یکم با جنبش مزدک مواجه شد.

۱۳۳ حکومت ساسانی در اواخر دوران خود با چه مسائل و مشکلات داخلی مواجه بود؟

۱۳۴ کدام مورد جزو عوامل مؤثر در سقوط ساسانیان است؟

الف) قدرت زیاد سپاه اعراب ب) کشته شدن خسرو پرویز
پ) شورش‌های مکرر فرماندهان نظامی و دخالت آنها در سیاست ت) مکر و حيله دختران خسرو پرویز

درس ۱۱: آیین کشورداری

۱۳۵ به‌طور کلی، در ایران باستان چند نوع قضاوت وجود داشت؟ نام ببرید.

۱۳۶ علل و نتایج گسترش تشکیلات اداری (نظام دیوان‌سالاری) را در زمان ساسانیان توضیح دهید.

۱۳۷ در دوران ساسانی ایران‌شهر به چه محدوده‌ای گفته می‌شد؟

۱۳۸ کار اصلی دبیران در دوران ساسانیان چه بود؟

۱۳۹ در حکومت ساسانیان، وزیر بزرگ به چه شخصی اطلاق می‌شد؟

۱۴۰ ویژگی‌های آموزش نظامی در دوران ساسانی را بنویسید.

۱۴۱ پادشاهان ساسانی به منظور ایجاد تمرکز و افزایش دامنه نظارت بر تسلط خود بر مناطق مختلف کشور، چه اقداماتی به عمل آوردند؟

۱۴۲ علاوه بر پادشاه ساسانی، چه گروه‌های دیگری در اداره کشور سهیم بودند؟

۱۴۳ وجه اشتراک حکومت ساسانیان و هخامنشیان چه بوده است؟

۱۴۴ شیوه حکومت اشکانیان چه نامیده شده است؟

۱۴۵ مهم‌ترین بخش سپاه ساسانی را بنویسید.

۱۴۶ سواره‌نظام سنگین اسلحه در دوره اشکانی چه نوع نیرویی بود؟

۱۴۷ اساس تشکیلات نظامی اشکانیان بر چه پایه‌ای استوار بود؟

۱۴۸ سپاه اشکانیان چه خصوصیتی داشت؟

۱۴۹ تأسیس نیروی دریایی از اقدامات کدام پادشاه هخامنشی بود؟ ویژگی‌های این نیرو را بنویسید.

۱۵۰ ویژگی‌های سپاه هخامنشی را بنویسید.

۱۵۱ اعضای سپاه جاویدان در زمان داریوش یکم، از چه گروه‌هایی بودند؟

۱۵۲ سپاه هخامنشی تا زمان داریوش یکم، متکی بر چه واحدهایی بود؟

۱۵۳ سومین پادشاه سلسله ماد که بود؟ مهمترین اقدامات نظامی او را بنویسید.

۱۵۴ اشکانیان چگونه به قدرت رسیدند؟

۱۵۵ ویژگی‌های تشکیلات قضایی دوران ساسانی را بنویسید.

۱۵۶ تشکیلات دیوانی (اداری و مالی) دوران سلوکیان را توضیح دهید.

۱۵۷ مجموعه قوانین و محاکمات عصر ساسانی در چه منبعی گردآوری شده است؟

۱۵۸ در دوره هخامنشی چه منابعی به‌عنوان مبنای قضاوت مورد استفاده قرار می‌گرفته است؟

۱۵۹ ویژگی‌های دوران حکومت سلوکیان را بنویسید.

۱۶۰ نتیجه نظام سیاسی - اداری که داریوش یکم ایجاد کرد چه بود؟

۱۶۱ در سنگ‌نوشته‌هایی که از شاهان هخامنشی، به‌ویژه داریوش یکم برجای مانده چه نکاتی به چشم می‌خورد؟

۱۶۲ وظیفه مأمورانی که به «چشم و گوش شاه» معروف بودند، چه بود؟

۱۶۳ چگونگی اجرای قوانین در دوران ایران باستانی را توضیح دهید.

۱۶۴ در زمان هخامنشیان، مسئولیت بازرسی و نظارت دقیق و کامل بر عملکرد مقام‌ها بر عهده چه کسانی بود؟

۱۶۵ چرا داریوش اول نظام اداری منظم و کارآمدی را پدید آورد؟

۱۶۶ براساس باورهای کهن ایرانی، چه پدیده‌ای پشتیبان نظم اجتماعی بود؟

۱۶۷ گروه مشورتی پادشاه هخامنشی از چه اقشاری بودند و در چه زمینه‌هایی به شاه هخامنشی مشورت می‌دادند؟

۱۶۸ کدام ادعای پادشاهان هخامنشی به حکومت آنان جنبه دینی می‌داد و دلیل این ادعا چه بود؟

۱۶۹ کدام منابع حاوی اطلاعات ارزشمندی در خصوص نظام حکومت و تشکیلات اداری دوران هخامنشی هستند؟

۱۷۰ سیستم اداری و حکومت ماد چگونه بوده است؟

۱۷۱ اصول مهم اندیشه ایرانی در دوران باستان چه بود؟

۱۷۲ داریوش چه تحولی در تشکیلات استانی یا ساتراپی ایجاد کرد؟

۱۷۳ در دوره ساسانی قلمرو ایران‌شهر به چندین یا استان تقسیم می‌شد.

۱۷۴ شیوه حکومت اشکانیان نامیده می‌شد.

۱۷۵ شباهت‌ها و تفاوت‌های سپاهیان اشکانی و ساسانی را از متن درس استخراج و فهرست کنید.

درس ۱۲: جامعه و خانواده

۱۷۶ نظام اجتماعی ایران در دوره ساسانی چه ویژگی‌هایی داشت؟

۱۷۷ جامعه ایران در دوره اشکانیان شامل چه گروه‌هایی بود؟

۱۷۸ جنبش مزدک چه پیامدهایی در جامعه ساسانی بر جا گذاشت؟

۱۷۹ برگزاری جشن‌ها از سوی مردم نشانگر چه بود؟

۱۸۰ گاهنبارها در دوران باستان به چه نوع جشنی گفته می‌شد؟

۱۸۱ جشن‌های دوران باستان با چه عواملی پیوند تنگاتنگی داشتند؟

۱۸۲ در آثار و متون دینی و حقوقی مربوط به دوره ساسانی و قرون نخستین اسلامی، چه مطالبی در مورد حقوق اجتماعی و اقتصادی زنان آن دوران وجود دارد؟

۱۸۳ کدام زنان در دوران ساسانی به پادشاهی رسیدند؟

۱۸۴ کدام قسمت اوستا بین زنان و مردان تفاوت قائل شده است؟

۱۸۵ جایگاه و حقوق زنان در دوران باستان، تحت‌تأثیر چه عواملی قرار داشت؟

۱۸۶ خانواده گسترده در دوران هخامنشیان و ساسانیان چه وضعیتی پیدا کرد؟

۱۸۷ در خانواده کهن ایرانی، ازدواج و اقتصاد به چه صورتی بوده است؟

۱۸۸ وظایف پدر در خانواده جامعه آریایی نخستین چه بود؟

۱۸۹ ویژگی‌های خانواده در جامعه آریایی را بنویسید.

۱۹۰ نتیجه اقدامات اصلاحی خسروانشیروان چه بود؟

۱۹۱ به چه دلیل خسروانشیروان، برای اصلاح امور اجتماعی و اقتصادی، اقداماتی انجام داد؟

۱۹۲ در دوران ساسانی، موبدان زرتشتی چه واکنشی در مقابل نابرابری‌های اجتماعی از خود نشان می‌دادند؟

۱۹۳ در حکومت ساسانی، تحرک اجتماعی، در بین طبقات اجتماعی چگونه بود؟

۱۹۴ در دوران اشکانیان، اسیران جنگی چه نقشی داشتند؟

۱۹۵ توده مردم در دوران اشکانی شامل چه کسانی می‌شد؟

۱۹۶ نظام اجتماعی جامعه نخستین آریایی چگونه بود؟

۱۹۷ چرا در جامعه ساسانی رفتن از طبقه‌ای به طبقه دیگر، ممنوع یا دست‌کم بسیار سخت و دشوار بود؟

۱۹۸ هسته اصلی جامعه آریایی بود.

درس ۱۳: اقتصاد و معیشت

۱۹۹ عوامل موثر بر وضعیت اقتصاد و معیشت مردم ایران را در دوران باستان شرح دهید.

۲۰۰ عوامل موثر بر رونق و شکوفایی کشاورزی ایران در عصر باستان را فهرست کنید.

۲۰۱ وضعیت اقتصاد و معیشت ایران در دوران باستان همواره تحت تأثیر چه عواملی قرار داشت؟

- ۲۰۲ یکی از اهداف اصلی شکل‌گیری تشکیلات اداری (نظام دیوان‌سالار) در ایران باستان چه بود؟
- ۲۰۳ در دوران اشکانی چه عاملی باعث شد حکومت اشکانی به درآمدهای هنگفتی دست پیدا کند؟
- ۲۰۴ ایران در دوران اشکانی به‌عنوان واسطه تجاری بزرگ بین چه مناطقی عمل می‌کرد؟
- ۲۰۵ منابع اطلاعاتی چه ویژگی‌هایی از تجارت دوران هخامنشی ارائه می‌دهند؟
- ۲۰۶ کدام منابع اطلاعات ارزشمندی درباره اوضاع تجاری در دوران سلسله هخامنشیان ارائه می‌دهند؟
- ۲۰۷ چه عاملی باعث توسعه تجارت داخلی و خارجی در دوران باستان گردید؟
- ۲۰۸ در دوره هخامنشیان کدام منابع پیشرفت کردند؟
- ۲۰۹ سکه‌های طلا و نقره در چه مناطقی از حکومت هخامنشی رایج بود؟
- ۲۱۰ راه‌های عصر باستان در چه زمینه‌هایی نقش مهمی داشتند؟
- ۲۱۱ در دوران ساسانیان، دریانوری و کشتیرانی چه وضعیتی داشت؟
- ۲۱۲ بقایای کاروانسراها و پل‌های برجا مانده از دوره ساسانی نشان‌دهنده چیست؟
- ۲۱۳ در دوران اشکانیان و ساسانیان، چه اقداماتی در زمینه راه‌ها و وسایل ارتباطی انجام شد؟
- ۲۱۴ یکی از اقدامات مهم و مدبرانه داریوش بزرگ در زمینه توسعه راه‌های دریایی در مصر را بنویسید.
- ۲۱۵ مسیر دریایی هند و مصر در زمان پادشاهی کدام فرمانروای هخامنشی شناسایی شد؟ چگونه این شناسایی را بنویسید.
- ۲۱۶ ویژگی‌های جاده‌ها در عصر هخامنشیان را بنویسید.
- ۲۱۷ راه‌ها و وسایل حمل و نقل از چه نظرهایی اهمیت دارند؟
- ۲۱۸ در دوره ساسانی در کدام نواحی، کشاورزی توسعه زیادی پیدا کرد؟
- ۲۱۹ در دوره ساسانی، با هدف آبیاری زمین‌های کشاورزی، چه اقداماتی به عمل آمد؟

۲۲۰ شاهان هخامنشی به منظور پیشرفت و توسعه کشاورزی، چه اقداماتی به عمل آوردند؟

۲۲۱ وضعیت کشاورزان از نظر زمین، در عصر باستان چگونه بوده است؟

۲۲۲ زمین‌داران بزرگ در عصر باستان، زمین‌های خود را چگونه اداره می‌کردند؟

۲۲۳ بیشتر زمین‌های کشاورزی در عصر باستان متعلق به چه اشخاص و گروه‌هایی بود؟

۲۲۴ در عصر باستانی اقتصاد ایرانیان بر چه اساسی بوده است؟

۲۲۵ چه عاملی باعث انتقال تدریجی آریاییان از زندگی شبنی به زندگی مبتنی بر کشاورزی شد؟

۲۲۶ اقوام آریایی چگونه با کشاورزی آشنا شدند؟

۲۲۷ درستی یا نادرستی جمله‌های زیر را مشخص کنید.

الف یکی از مقام‌های عالی‌رتبه درباری ساسانی با عنوان واستریوشان سالار بود که رئیس روستائیان و کشاورزان به شمار می‌رفت.

ب جاده شاهی، شوش را به هگمتانه متصل می‌کرد.

۲۲۸ امپراتوری روم در زمان اشکانی و ساسانی چه هدفی را در تجارت دنبال می‌کرد و نتیجه آن چه شد؟

۲۲۹ دو منبع درآمد در دوره ساسانیان را نام ببرید و بنویسید وقوع کدام حادثه ضربه سنگینی بر اقتصاد آنان وارد کرد؟

۲۳۰ سکه طلایی داریوش، چه نام داشت؟

الف) دریک ب) شکل پ) کروزوس ت) ریتون

درس ۱۴: دین و اعتقادات

۲۳۱ اساس تعالیم زرتشت بر و اهوره‌مزدا قرار دارد.

۲۳۲ برخورد موبدان زرتشتی با مانویان را بنویسید.

۲۳۳ مانویان چه نوع آیینی در عصر ساسانی بودند؟

۲۳۴ سیاست دینی ساسانیان چگونه بود؟

۲۳۵ مهم‌ترین کتاب‌های اعتقادی که بر اساس تعالیم زرتشت به زبان پهلوی در عصر ساسانی تألیف گردیده را بنویسید.

۲۳۶ در عصر ساسانی چه تحولی در اوستا به‌وجود آمد؟

۲۳۷ سه آتشکده مهم عصر ساسانی را نام ببرید.

۲۳۸ به چه دلیل در دوره ساسانیان آتشکده‌های بسیاری در شهرها و روستاهای ایران ساخته شد؟

۲۳۹ پس از موبدان موبد، کدام روحانیون قرار می‌گرفتند، وظایف آنان چه بود؟

۲۴۰ در دوره ساسانی در رأس روحانیون زرتشتی چه کسی قرار داشت و وظایف او چه بود؟

۲۴۱ چرا دوره ساسانی اهمیت بسزایی در تاریخ دین زرتشتی دارد؟

۲۴۲ منابع اخبار و آگاهی‌های ما درباره وضعیت دین در دوره ساسانی و سیاست دینی ساسانیان را بنویسید.

۲۴۳ آیین بودایی در دوران اشکانی چگونه وارد ایران شد؟

۲۴۴ در عهد اشکانی کدام آیین ایرانی به روم و سپس به اروپا راه یافت؟

۲۴۵ در دوران سلوکیان و اشکانیان چه خدایانی پرستش می‌شدند؟

۲۴۶ اسکندر مقدونی و شاهان سلوکی پس از فتح ایران در زمینه دین و فرهنگ دست به چه اقداماتی زدند؟

۲۴۷ اعتقادات و سیاست دینی شاهان هخامنشی چگونه بود؟

۲۴۸ بعد از پذیرش دین زرتشت، چه تغییری در نقش مغان به‌وجود آمد؟

۲۴۹ دین و عقاید دوران ماد را توضیح دهید.

۲۵۰ بر پایه داستان‌های باستانی، در دوره هخامنشیان کتاب اوستا چگونه بوده است؟

۲۵۱ از آموزه‌های مهم زرتشت، اعتقاد به جهان آخرت را توضیح دهید.

۲۵۲ آریاییان کدام عناصر طبیعی را مقدس می‌شمردند؟

۲۵۳ آریایی‌ها برای خشنودی خدایان خویش چه می‌کردند؟

۲۵۴ در زمان اشکانی چه مسئله‌ای باعث همزیستی مسالمت‌آمیز پیروان دین و عقاید مختلف شد؟
الف) خشونت مذهبی ب) رسمیت یافتن دین در کشور پ) آزادی دینی ت) مقررات اجتماعی منسجم

۲۵۵ در زمان ساسانی اوستا به زبان ترجمه شد.

۲۵۶ تأثیر رقابت و دشمنی سیاسی میان امپراتوری‌های ساسانی و روم را بر وضعیت مسیحیان ایران شرح دهید.

درس ۱۵: زبان، علم و آموزش

۲۵۷ وضعیت دانش و هنر در دوران هخامنشیان چگونه بود؟

۲۵۸ فرزندان دبیران چه آموزش‌های ویژه‌ای می‌دیدند؟

۲۵۹ فرزندان موبدان چه آموزش‌های ویژه‌ای می‌دیدند؟

۲۶۰ آموزش ویژه شاهزادگان در دوره ساسانیان چه بود؟

۲۶۱ چه بخشی از برنامه‌های آموزشی دوره ساسانی همگانی بود؟

۲۶۲ مهم‌ترین اهداف تعلیم و تربیت در ایران باستان چه بوده است؟

۲۶۳ سنت نقالی تا چه زمانی ادامه یافت؟

۲۶۴ زبان‌های ایرانی نو، به چه نوع زبان‌هایی گفته می‌شود؟

۲۶۵ زبان‌های کهن ایرانی تا چه زمانی رایج بودند؟

۲۶۶ زبان‌های ایرانی با توجه به تغییر و تحول خود در طول تاریخ به چند دوره تقسیم می‌شوند؟

۲۶۷ زبان‌های ایرانی از زیر مجموعه کدام زبان‌ها است؟

۲۶۸ پس از استقرار تدریجی آریایی‌ها در ایران چه زبان‌ها و گویش‌هایی رایج شد؟

۲۶۹ چه عواملی به‌عنوان ستون‌های استوار تمدن محسوب می‌شوند؟

- ۲۷۰ در زمان اشکانی نقل چه داستان‌هایی رواج یافت؟
- الف) داستان‌های مربوط به پادشاهان و جنگ‌ها ب) داستان‌های ملی و پهلوانی
- پ) داستان‌های اقوام دیگر ت) داستان‌های کهن ایرانی

درس ۱۶: هنر و معماری

- ۲۷۱ برجسته‌ترین نوآوری‌های معماری اشکانی و ساسانی را شرح دهید.
- ۲۷۲ شرایط و خصوصیات صنعت بافندگی در عهد ساسانی چگونه بود؟
- ۲۷۳ معروف‌ترین نقش‌برجسته دوره ساسانی را نام برده، دلیل معروفیت این اثر را بنویسید.
- ۲۷۴ محتوای سنگ‌نگاره‌ها و نقش‌برجسته‌های دوران ساسانی چه بود؟
- ۲۷۵ وضعیت شهرسازی در دوران ساسانی چگونه بوده است؟
- ۲۷۶ آتشکده‌های دوران ساسانی از نظر معماری چه ویژگی‌هایی داشتند؟
- ۲۷۷ در دوره ساسانی برای تزئینات داخلی کاخ‌ها و بناها از چه روش‌هایی استفاده می‌شد؟
- ۲۷۸ کاخ تیسفون دوره ساسانی چه ویژگی‌هایی داشت؟
- ۲۷۹ در دوره اشکانی، هنر سفالگری چه خصوصیتی داشته است؟
- ۲۸۰ هنرهای رایج در دوران اشکانیان را نام ببرید.
- ۲۸۱ ویژگی‌های نقش‌برجسته‌های دوران اشکانی را بنویسید.
- ۲۸۲ ویژگی‌های معماری دوران اشکانیان را بنویسید.
- ۲۸۳ مصالح ساختمانی دوره اشکانی را بنویسید.
- ۲۸۴ آثار برجسته معماری دوران اشکانی را نام ببرید.
- ۲۸۵ اشکانیان در آغاز از نظر فرهنگی و هنری دنباله‌رو چه گروهی بودند؟
- ۲۸۶ ظریف‌ترین آثار هنری دوران هخامنشیان را در چه صنایعی می‌توان یافت؟

۲۸۷ در نقش برجسته‌های صخره‌ای دوران هخامنشی اهوره مزدا چگونه نمایش داده شده است؟

۲۸۸ عظیم‌ترین مجموعه ساختمانی و شاهکار معماری جهان باستان را نام برده، این بنا به دستور کدام پادشاه ساخته بود؟

۲۸۹ دوران کدام پادشاه هخامنشی اوج شکوه و عظمت معماری ایران است؟

۲۹۰ قدیمی‌ترین بناهای دوره هخامنشیان در چه ناحیه‌ای برپا شدند؟

۲۹۱ مهم‌ترین بناهای دوره هخامنشیان شامل چه بناهایی می‌شود؟

۲۹۲ بخش عمده آثار هنری شاخص و ساختمان‌های مجلل در دوره هخامنشیان به چه دلیلی به وجود آمدند؟

۲۹۳ به چه دلیل هنر و معماری ایران در دوران هخامنشی به اوج شکوفایی رسید؟

۲۹۴ پایتخت مادی‌ها را نام برده، ویژگی‌ها آن را بنویسید.

۲۹۵ از دوره مادی، چه آثار هنری به دست آمده است؟

۲۹۶ هنر و معماری در یک جامعه نشانه چیست؟

۲۹۷ سنگ‌نگاره‌ها و نقش برجسته‌های دوران هخامنشی و ساسانی، حاوی چه مضامین و محتوایی هستند؟

۲۹۸ از معماری دوره ساسانی چه آثاری برجای مانده است؟

۲۹۹ مهم‌ترین بناهای دوره هخامنشی را نام ببرید.

۳۰۰ معبد آناهیتا در شهر در استان کرمانشاه است.

پاسخنامه تشریحی

۱ تاریخ علمی است که به مطالعه جنبه‌های مختلف زندگی انسان‌ها و جوامع در گذشته می‌پردازد و علل و نتایج افکار و اعمال پیشینیان را بررسی و تحلیل می‌کند.

۲ تاریخ‌نگاری از قرن پنجم پیش از میلاد در یونان باستان و با ظهور هرودت که «پدر تاریخ» لقب گرفت، آغاز شد.

۳ آگاهی از زندگی اجتماعی در گذشته است که شامل تمامی جنبه‌های فکری، مذهبی، سیاسی، نظامی، اقتصادی، علمی، حقوقی و هنری می‌شود.

۴ منابع تحقیق تاریخی به دو دسته منابع دست‌اول یا اصلی و منابع دست‌دوم یا فرعی تقسیم می‌شوند.

منابع دست‌اول به دو دسته منابع غیرنوشتاری و منابع نوشتاری تفکیک می‌شوند. منابع غیرنوشتاری شامل آثار مادی و دست‌ساخته‌هایی می‌شود که از دوران باستان بر جای مانده است مانند ابزار، ظروف، معابد و... این منابع حاوی اطلاعات ارزشمندی درباره وضعیت اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی دوران باستان هستند و ابعاد مختلف دانش، فنون، مهارت و خلاقیت‌های این عصر را آشکار می‌کنند. منابع نوشتاری، تمامی نوشته‌هایی است که درباره رویدادهای تاریخی در عهد باستان نگارش شده‌اند. برجسته‌ترین منابع نوشتاری این دوره عبارتند از سنگ‌نوشته‌ها، سالنامه‌ها و کتاب‌های تاریخی جغرافیایی.

۵ الف) موضوع انتخاب‌شده تازه باشد. ب) تکراری نباشد.

پ) دارای اثر و فایده‌ای باشد. ث) منابع و اطلاعات کافی در مورد آن موجود باشد.

۶ کارآگاهان پلیس

۷ انسان در تاریخ نقش محوری و اساسی دارد و رویدادها و تحولات تاریخی در نتیجه رفتار متقابل انسان‌ها با یکدیگر و با طبیعت پدید آمده‌اند. نهادها، جوامع، کشورها و در یک کلام تمدن نیز پیامد رفتار جمعی و فردی انسان‌هاست.

۸ گزینه «ت»

۹ شباهت‌ها: هر دو براساس گردش زمین به دور خورشید هستند. هر دو به دوازده ماه خورشیدی تقسیم می‌شوند. نام ماه‌ها در این تقویم یکسان است. تفاوت‌ها: مبدأ تقویم اوستایی به تخت نشستن هر پادشاه بود؛ در حالی که هجری شمسی براساس هجرت پیامبر از مکه به مدینه است.

۱۰

الف) درست

ب) نادرست - در ایران دوران اسلامی گاه‌شماری هجری قمری رایج شد.

۱۱ ۱- تأثیر رودهای دجله و فرات در پیدایش تمدن‌های بین‌النهرین

۲- نقش دریاهای آزاد در ارتباطات و کشفیات جغرافیایی مانند کشف قاره آمریکا توسط کلمب

۱۲ زیرا تمام رویدادهای تاریخی در زمان و مکان خاصی رخ داده‌اند.

۱۳ رویدادهای تاریخی در زمان معینی به وقوع پیوسته‌اند و مورخان می‌کوشند که این رویدادها را براساس زمان وقوع آنها توصیف و تحلیل کنند. بنابراین نظم و ترتیب رویدادها را که به آن گاه‌شماری (کرونولوژی) می‌گویند.

۱۴ جغرافیای تاریخی

۱۵ هنگامی که در دوره‌های زمانی مختلف، مردمانی در یک مکان سکونت کنند، به‌تدریج چند لایه باستانی روی هم قرار می‌گیرند و تپه‌های باستانی را شکل می‌دهند.

۱۶ زیرا اشیایی که از داخل گورهای باستانی به‌دست آمده‌اند، یکی از جذاب‌ترین و پربیننده‌ترین آثار موزه‌ای هستند. این اشیاء و همچنین شیوه تدفین مردگان و معماری و مصالح آرامگاه‌ها، اطلاعات ارزنده‌ای را درباره نظام اجتماعی، باورها، فرهنگ، وضعیت اقتصادی و میزان پیشرفت فنی و جوامع گذشته ارائه می‌دهند.

۱۷ باستان‌شناسی علمی است که آثار باستانی و تاریخی را به‌منظور شناخت فرهنگ و شیوه زندگی انسان‌ها و جوامع گذشته، مطالعه و بررسی می‌کند. هدف علم باستان‌شناسی شناخت انسان و پژوهش در فرهنگ او است.

۱۸ امروزه باستان‌شناسان برای تاریخ‌گذاری و تعیین سن آثار باستانی از روش‌های علمی پیشرفته‌ای مانند روش رادیوکربن و شیوه پیشرفته‌تری موسوم به پتاسیم - آرگون استفاده می‌کنند.

۱۹ حفاری، یکی از مراحل حساس کار باستان‌شناسان به شمار می‌رود و نیازمند دانش، تجربه و دقت فراوان است، چراکه ممکن است با کوچک‌ترین اشتباه آسیب بزرگی به آثار و بناهای تاریخی در حال کاوش وارد شود.

۲۰ الف) کشف و شناسایی ب) حفاری و استخراج پ) تنظیم اطلاعات

۲۱ تمدن مصر بیش از هر چیز به‌خاطر بناهای باستانی مانند اهرام، معابد، کاخ‌ها و نیز آثار هنری به‌ویژه مجسمه‌ها شهرت دارد.

۲۲ اعتقادات انسان‌های اولیه با مشکلات و مخاطرات زندگی آنان مانند بیماری، مرگ، سیل، خشکسالی ارتباط داشته است. آنان به نیروهای مرموز و فراطبیعی باور داشته‌اند که در نظر آنان نگهدارنده زمین، آسمان و حامی زندگی‌شان بود.

۲۳ از طریق بررسی اعتقادات جوامع شکارگر کنونی مانند بومیان استرالیا و قبیله‌های سرخ‌پوست آمریکای جنوبی.

۲۴ یکی از اتفاقات مهم دوران پیش از تاریخ، به‌کار گرفتن آتش بود. انسان‌های اولیه اصلی‌ترین ماده‌ای که برای ساختن ابزار استفاده می‌کردند، سنگ بود و بعد از مدتی از استخوان و چوب نیز استفاده کردند.

۲۵ انسان‌های اولیه از پناهگاه‌های طبیعی مانند غارها و نیز کلبه‌هایی که از شاخ و برگ درختان و گیاهان می‌ساختند برای حفظ جان خود بهره می‌بردند.

۲۶ هر دو گروه تمدن‌ها در کنار رودهای پرآب شکل گرفتند، یعنی بین‌النهرین در میان دجله و فرات و مصر در کنار رود نیل. به غیر رودها هر دو گروه تمدن از نظر طبیعی شرایطی داشتند که از ورود بیگانه‌ها جلوگیری می‌کرد، مانند وجود بیابان‌های مختلف و قرار گرفتن در کنار دریا. مثلاً هم تمدن مصر از شمال از طریق دریای مدیترانه به دریاها راه داشت و هم بین‌النهرین از جنوب از طریق خلیج فارس و هر دوی تمدن‌ها به جهت آبرفت‌های رودخانه‌های دجله و فرات و نیل شرایط مناسبی برای کشاورزی داشتند، هرچند هر دو منطقه از نظر ریزش باران مناطق قوی نیستند.

۲۷ ۱- باعث یکجانشینی انسان‌ها و ایجاد اولین روستاها به‌عنوان سکونتگاه‌های دائم شد.

۲- به‌دلیل مازاد تولید، عده‌ای به کارهای دیگری مانند ابراسازی و سفالگری و پارچه‌بافی روی آوردند.

۳- در نتیجه مازاد تولید، دادوستد میان روستاهای دور و نزدیک آغاز شد و این امر به شناسایی مردم با یکدیگر و تبادل آداب و رسوم و مهارت‌ها و اندیشه‌ها انجامید.

۲۸ ۱- اولین تفاوت این دو دوره، در این است که در گردآوری خوراک ما شاهد جابه‌جایی و حرکت انسان‌های اولیه هستیم؛ در حالی که در دوره تولید خوراک یکجانشینی به‌وجود می‌آید.

۲- در جمع‌آوری خوراک، انسان‌ها فقط به اندازه نیاز غذا تهیه می‌کردند؛ در حالی که در دوره تولید خوراک ما با مازاد تولید و غذا روبه‌رو هستیم.

۳- در دوره جمع‌آوری خوراک، کارها گروهی و بدون تخصصی شدن کارها انجام می‌شد؛ در حالی که در دوره تولید، کارها تخصصی گشت و تبادل آداب و مهارت‌ها نیز از این دوران آغاز شد.

۲۹

الف

نادرست - توانایی بشر در سخن گفتن و اندیشیدن تکامل یافت و به حدی رسید که هنر نقاشی را برای نشان دادن احساس و اندیشه خود به کار گرفت.

ب

درست

۳۰ گزینه «ب»

۳۱ به دو دوره پیش از تاریخ و دوره تاریخی تقسیم می‌شود.

۳۲ سنگ

۳۳ ابداع خط‌های مختلف هیروگلیف و دموتیک بود. همچنین مصریان با استفاده از نی، کاغذ پاپیروس را ابداع کردند.

۳۴ مصریان مردمی صبور و فرمان‌بر بودند. آموزه‌های دینی، آنان را به اطاعت بی‌چون‌وچرا از فرمان فرعون و مأموران او فرا می‌خواند.

۳۵ مصریان به زندگی بعد از مرگ باور داشتند و معتقد بودند روح انسان پس از مرگ مدتی سرگردان می‌ماند و سپس به جسم باز می‌گردد، به همین دلیل اجساد فرعون‌ها را برای جلوگیری از فاسد شدن جسم مومیایی می‌کردند.

۳۶ موانع طبیعی مانند صحرای گرم در شرق و غرب، دریای مدیترانه در شمال و صخره‌های شمالی این کشور را از تهاجم خارجی حفظ می‌کرد.

۳۷ بر تمدن ایران در زمان هخامنشیان و نیز تمدن یونان باستان تاثیر بسزایی گذاشت.

۳۸ کاهنان در آغاز پیشوایی دینی را به‌همراه فرمانروایی سیاسی بر عهده داشتند، اما سرانجام فرماندهان نظامی، قدرت را به دست گرفتند و حکومت را در خانواده خود موروثی کردند.

۳۹ اولین شهرها در ناحیه جنوبی بین‌النهرین، معروف به سومر به وجود آمد. اور و اوروک، لاگاش و کیش از جمله مهم‌ترین شهرهای سومر بودند.

۴۰ بین‌النهرین یا میان‌رودان به‌معنای سرزمین‌های میان دو رود دجله و فرات در کشور عراق کنونی است، اما تمدن بین‌النهرین شامل تمامی سرزمین‌های پست غرب فلات ایران می‌شود.

۴۱ گزینه «الف» - در دوره امپراتوری قدیم، قدرت فرعون‌ها در اوج بود و اهرام سه‌گانه، که اکنون یکی از شاهکارهای معماری جهان باستان است، به دستور آنان ساخته شد.

۴۲ حکومت موری در دوران فرمانروایی اشوکا به اوج قدرت خود رسید و قلمرو خود را به سرتاسر هند، به‌جز قسمت‌های جنوبی آن گسترش داد.

۴۳ پس از تصرف شمال غرب هند توسط داریوش اول و شکست هخامنشیان از اسکندر مقدونی، قسمت‌های زیادی از هند به تصرف یونانی‌ها در آمد. اما با مرگ اسکندر فرماندهی هندی به نام چندراگوپتا پس از شکست یونانیان سلسله موری را به‌وجود آورد.

۴۴ مناسک طاقت‌فرسای آیین برهمنی به‌تدریج موجب روی‌گردانی برخی از پیروان آن شد و زمینه را برای شکل‌گیری و رواج آیین‌ها و اندیشه‌های دیگر در هند فراهم آورد.

۴۵ نواحی استوایی و مرطوب جنوب هند، زیر سلطه مهاجران آریایی درنیامد و قومی تیره‌پوست مرسوم به دراویدی‌ها تا قرن‌ها در آنجا به زندگی مستقل خود ادامه داد.

۴۶ به مرور زمان، آیین پیچیده‌ای در هند پدید آمد که به آیین برهمنی مشهور بود. این آیین با اعتقاد به خدایان متعددی که در وداها ستایش شده بودند، آداب و مناسک دشواری بر پیروان خود تحمیل می‌کرد، مانند قربانی کردن که از جمله رسوم سخت و پیچیده آن بود.

۴۷

۱- کشف بقایای شهرهای موهنجودارو و هاراپا که در پاکستان امروزی واقع شدند.

۲- ساکنان دره سند، شهرهای خود را براساس نقشه‌های دقیق و معماری یکسانی ساخته بودند.

۳- آنها خیابان‌ها و معابر اصلی با پهنای معینی طراحی نموده که یکدیگر را قطع می‌کردند.

۴- وجود بناهای عمومی مانند پرستشگاه، حمام، انبار و غله

۵- کشت گندم و جو و پرورش گاو میش

۶- رواج صنعت سفالگری و نساجی

۴۸ نیروانا

۴۹ او بیش از هر چیز به رفتار اخلاقی توجه داشت و دربارهٔ دین با خدایان چینی خیلی کم سخن گفته است.

۵۰ یکی از اقدام‌های مؤثر حکومت هان، انتخاب مأموران دولتی، بر پایهٔ اصول و تعلیمات کنفوسیوس بود. در چارچوب این اصول، افراد براساس توانمندی و شایستگی‌های خویش و نه بر مبنای ثروت و وابستگی خانوادگی به خدمت گرفته می‌شدند.

۵۱ در دوران سلسلهٔ هان، کشاورزی، صنعت، علم و فرهنگ، پیشرفت نمایانی کرد و چینی‌ها در این دوره دست به ابداعات و اختراعات مهمی زدند.

۵۲ شی‌هوانگتی به‌منظور تسلط بیشتر حکومت مرکزی بر سرزمین چین، تشکیلات اداری و مالیاتی را نوسازی کرد و شبکهٔ گسترده‌ای از جاده‌ها را ساخت. وی همچنین به قصد رونق تجارت مقیاس وزن‌ها و اندازه‌ها و عیار سکه‌ها را یکسان کرد. یکی از اقدامات مهم شی‌هوانگتی تکمیل دیوار بزرگ چین بود.

۵۳ کشاورزی، صنعت، علم و فرهنگ پیشرفت نمایانی کرد و چینی‌ها دست به ابداعات و اختراعات مهمی زدند. این سلسلهٔ حکومتی با گسترش قلمرو خود از سمت جنوب و غرب با کشورها و تمدن‌های دیگر از جمله ایران، ارتباط سیاسی، اقتصادی و فرهنگی برقرار کرد و همچنین جادهٔ معروف ابریشم که چین را از طریق ایران به اروپا متصل می‌کرد در دورهٔ هان گسترش یافت.

۵۴ ارزن، گندم، برنج و سپس ابریشم

۵۵ «گزینهٔ پ» - در عصر باستان تعدادی از اندیشمندان و فیلسوفان چینی، اصول و آیینی برای ادارهٔ جامعه و حکومت عرضه کردند. یکی از برجسته‌ترین این اندیشمندان، کنفوسیوس بود.

۵۶ در پی کاوش‌های باستان‌شناختی در اوایل قرن بیستم، آثار تمدنی کهن در جزیرهٔ کرت در جنوب یونان کشف شد، که این تمدن به دلیل انتساب به مینوس، شاه افسانه‌ای آن جزیره، تمدن مینوسی نامیده شد.

۵۷ آتن و اسپارت مهمترین دولت-شهرهای یونان باستان بودند. آتن مرکز فعالیت‌های فلسفی-علمی و هنری و نیز زادگاه دموکراسی به شمار می‌رفت اما اسپارت جامعه‌ای نظامی‌گرا و جنگاور بود.

۵۸ پس از پایان جنگ‌های ایران و یونان، دولت-شهرهای مختلف یونانی به دو گروه رقیب و دشمن تبدیل شدند که آتن بر یکی و اسپارت بر دیگری فرمان می‌راند. حکومت هخامنشی به‌طور پنهانی به اسپارت کمک مالی می‌کرد و سرانجام این جنگ‌ها با پیروزی اسپارت‌ها به پایان رسید.

۵۹ پریکلس

۶۰

دانشمندان یونانی بر اساس روش علمی و با تکیه بر خرد به مطالعهٔ پدیده‌های مختلف می‌پرداختند.

۶۱ در یونان باستان مانند بسیاری از کشورهای دیگر نخست شاهان به‌صورت موروثی حکومت می‌کردند، اما در نتیجهٔ توسعهٔ دریانوردی و گسترش تجارت خارجی، طبقه‌ای از ثروتمندان و اشراف برآمدند و به‌جای شاهان قدرت را به‌دست گرفتند.

۶۲ ۱- رشد مردم‌سالاری در یونان به‌خصوص در آتن

۲- استفاده از دستاوردهای تمدن مصر، بین‌النهرین و ایران و پیشرفت چشمگیر در عرصه‌های مختلف

۶۳ زیرا اسپانیایی‌ها و پرتغالی‌ها از تجارت پررونق دریای مدیترانه و سرزمین‌های پیرامون آن سود زیادی نمی‌بردند.

۶۴

برجسته‌ترین دستاوردهای هنری تمدن روم، در معماری و مجسمه‌سازی تبلور یافت.

۶۵

زنان رومی نسبت به زنان یونانی آزادتر بودند و حضور مؤثر و گسترده‌تری در زندگی عمومی و اجتماعی داشتند.

۶۶ با گسترش قلمرو جمهوری روم، معلوم شد که قانون اساسی و نهادهای این جمهوری برای ادارهٔ سرزمین‌های پهناور، کارایی ندارد. در قرن اول قبل از میلاد اکتاوین بر رقیبانش غلبه کرد و تغییراتی در نظام حکومتی روم به وجود آورد.

۶۷ در دولت‌های یونان و روم نوعی دموکراسی وجود داشت که در آن اگرچه رأی‌گیری و مشارکت سیاسی، مختص گروه‌های خاصی بود، ولی حاکم یا امپراتور هیچ اختیار مطلقى نداشت. اما در سرزمین‌های مصر و چین، امپراتور یا فرعون دارای قدرت مطلق بود. قدرت در یونان متمرکز نبود. در سرزمین‌های یونان و روم، فرمانروایان نمایندهٔ خدا محسوب نمی‌شدند، اما در ملل شرقی تا حدی معمول بود که امپراتور یا فرعون از خدایان فرمانروایی کنند.

۶۸ در زمان محمدشاه قاجار، یک افسر انگلیسی به نام **سرهنری راولینسون** موفق به خواندن خط میخی شد و سنگ‌نوشتهٔ داریوش هخامنشی را در بیستون ترجمه کرد.

۶۹ (۱) پیشدادیان (۲) کیانیان

۷۰ مورخان ایرانی بر پایهٔ ترجمهٔ خدای‌نامه‌های متعلق به دوران ساسانی و نیز داستان‌های شاهنامهٔ فردوسی، تاریخ ایران در عهد باستان را می‌نوشتند.

۷۱ در ایران باستان، هرچند وضعیت تاریخ‌نگاری مانند یونان و روم مطلوب نبوده و مورخان بزرگی پا به عرصه نگذاشته‌اند، اما به گفتهٔ هرودت، ایرانیان از شعور و آگاهی تاریخی بالایی برخوردار بوده‌اند. شاید یکی از دلایل ضعف تاریخ‌نگاری در ایران باستان این باشد که سنت شفاهی، بسیار مقبول‌تر و پسندیده‌تر از سنت کتابت بوده است.

۷۲

(۱) این کاوش‌ها کمک کرد تا سلسله‌های پادشاهی مادی و ساسانیان بهتر و بیشتر شناخته شوند و امکان تشخیص تاریخ واقعی از افسانه، تا حدودی فراهم شود.

(۲) این کاوش‌ها نشان داد که چندین هزار سال قبل از مهاجرت اقوام آریایی، ساکنان فلات ایران به یکجانشینی و کشاورزی روی آورده و تمدن نسبتاً پیشرفته‌ای داشته‌اند.

(۳) تقسیم‌بندی جدیدی که مورخان از تاریخ ایران در دوران باستان ارائه کردند.

۷۳

الف درست

ب نادرست - مورخان حدود دو قرن پیش، پایتخت کورش را به حضرت سلیمان پیامبر منسوب می‌کردند.

۷۴) تمایل و علاقه اروپائیان برای مسافرت به کشور ما شناخت تاریخ و فرهنگ آن بود.

۷۵) سنگ‌نوشته‌ها و لوح‌های گلی

۷۶) تمامی نوشته‌هایی است که دربارهٔ رویدادهای تاریخی ایران در عهد باستان نگارش یافته است، یا اینکه می‌توان از آنها اطلاعات و شواهد تاریخی به‌دست آورد.

۷۷) زیرا سنت شفاهی بسیار مقبول‌تر و پسن‌دیده‌تر از سنت کتابت بوده است. علاقه و عادت به حفظ سینه‌به‌سینه مطالب در قرن‌ها و حتی هزاره‌ها، لزوم ثبت و نگارش آنها را در درجهٔ اهمیت کمتری قرار داده است.

۷۸) این دسته از منابع شامل تمامی آثار مادی و دست‌ساخته‌هایی می‌شود که از ایرانیان باستان برجای مانده است. مانند: ابزار، ظروف، اشیاء و بقایای بناهای مختلف، کاخ‌ها، آتشکده‌ها و

۷۹) گزینهٔ «پ»

سنگ‌نوشته‌ها و لوح‌های گلی، مهم‌ترین منابع نوشتاری ایرانی در دورهٔ هخامنشیان هستند.

۸۰) نواحی کوهپایه‌ای و سرزمین‌های پست ایران بر اساس میزان بارندگی و رطوبت آنها از گذشته‌های بسیار دور، محیط مناسبی برای زندگی انسان و برپایی سکونتگاه‌های روستایی و شهری بوده‌اند.

۸۱) موقعیت جغرافیایی

۸۲) ساکنان فلات ایران، اندک‌اندک آموختند که با استفاده از گل و سنگ و سرانجام خشت، بناهای محکم‌تری بسازند. آنها سطح دیوارها را با کاهگل می‌پوشاندند و گاه رنگ‌آمیزی می‌کردند و سقف خانه‌ها را معمولاً با تیرهای چوبی می‌پوشاندند.

۸۳) مفرغ از طریق آمیختن مس با مادهٔ قلع به‌دست می‌آید.

مفرغ‌های لرستان، بهترین نمونه از صنعت و هنر فلزکاری ایران به شمار می‌روند.

۸۴) در برخی سکونتگاه‌ها مانند شهداد، تل ابلیس و تپه یحیی در استان کرمان و تپه زاغه در قزوین

۸۵) محوطهٔ باستانی چغالان در شهرستان مهران در منطقهٔ نواحی کوهپایه‌ای زاگرس، جزو نخستین نواحی بودند که به کشت گیاهان و اهلی کردن جانوران پرداختند.

۸۶) مربوط به بستر کشف رود در نزدیکی مشهد در خراسان رضوی است.

۸۷) نشان می‌دهد که زنان در امور اجتماعی و اقتصادی و مراسم رسمی سیاسی و دینی حضور چشمگیری داشته‌اند.

۸۸) مقام و منزلت والایی است که زنان داشته‌اند.

۸۹) معبد چغازنبیل در نزدیکی شهر شوش، شاهکار معماری ایلام به شمار می‌رود. این معبد با استفاده از خشت خام در چند طبقه بنا شده و روکشی از آجر نوشته‌ها و آجرهای لعاب‌دار دارد.

۹۰) ایلامیان در بخش شرقی قلمرو خود، واقع در استان فارس امروزی، پایتخت دیگری به نام «آنشان» یا «آنزان» داشتند.

۹۱) شوش در مرکز جلگهٔ خوزستان، یکی از پایتخت‌های ایلامیان بود. این شهر در نتیجهٔ یورش آشوربانیپال با خاک یکسان شد، اما در دوران هخامنشیان دوباره شکوه و عظمت دیرین خود را بازیافت.

۹۲) حکومت ایلام، سرانجام پس از قرن‌ها سلطنت، بر اثر یورش ویرانگر آشوریان در قرن ۷ ق.م دچار انحطاط و فروپاشی شد.

۹۳) زیرا اقتصاد بین‌النهرین نیازمند منابع طبیعی و معدنی فلات ایران بود.

۹۴) شامل جلگهٔ خوزستان و مناطق کوهستانی زاگرس جنوبی و میانی است.

۹۵) دوران تاریخی فلات ایران با تاریخ ایلام که اطلاعات مکتوبی دربارهٔ آن وجود دارد، آغاز می‌شود.

۹۶) ایلامیان به خدایان متعددی اعتقاد داشتند و از آنان برای پیشرفت در کار خود کمک می‌خواستند. محبوب‌ترین خدای ایلامی، اینشوشیناک به‌معنی خدای شهر شوش بود. معبد چغازنبیل، ستایشگاه این خدا محسوب می‌شد. الهه‌های مادر نیز بسیار مقدس بودند.

۹۷) از آنجا که اقتصاد بین‌النهرین نیازمند منابع طبیعی و معدنی فلات ایران بوده است، فرمانروایان سومری و آکدی پی‌پای به ایلام لشکرکشی می‌کردند، این موضوع باعث اتحاد حاکمان کوچک و بزرگ ایلامی شد و در حدود ۲۶۰۰ ق.م پادشاهی ایلام را تأسیس کردند.

۹۸) ایلام همچنین با دیگر مناطق فلات ایران و سرزمین‌های مجاور آن مانند آسیای صغیر و هند روابط تجاری داشت. تماس‌ها و ارتباط‌های سیاسی و تجاری موجب شکل‌گیری روابط فرهنگی میان این سرزمین‌ها شد و دین، فرهنگ، خط و زبان آنها را تحت تأثیر قرار داد.

۹۹) ایلامیان به خدایان متعددی اعتقاد داشتند و از آنان برای پیشرفت در کار خود کمک می‌خواستند. به عقیدهٔ مردمان ایلام قدیم، خدایان دارای نیرویی ماوراءالطبیعی بودند که آنان را برای انجام هر کاری قادر و توانا می‌ساختند.

۱۰۰) گزینهٔ «پ»

۱۰۱) بر پایهٔ تحقیقات جدید تاریخی که در دو قرن اخیر انجام گرفته، مادی‌ها بنیان‌گذار نخستین حکومت آریایی در ایران شناخته می‌شدند. قبایل ماد در بخش وسیعی در مناطق غربی و مرکزی ایران استقرار یافتند.

۱۰۲) واژهٔ ایران از واژهٔ آریایی گرفته شده و به معنی سرزمین آریاییان است. واژهٔ آریایی نیز به معنی شریف و آزاده است.

۱۰۳) آستیاگ آخرین فرمانروای ماد، مردی خوش‌گذران و طالب ثروت بود. به همین جهت، بزرگان ماد بر ضد او با کوروش هخامنشی همدست شدند. سرانجام با فتح هگمتانه، پایتخت ماد توسط کوروش، حکومت ماد بر افتاد.

۱۰۴) قلمروی ماد از شمال بین‌النهرین تا بخش وسیعی از آسیای صغیر گسترش یافت.

۱۰۵) برای اولین بار در قرن ۹ ق.م در سالنامه‌های شاهان آشوری به مادی‌ها اشاره شده است.

۱۰۶) قدرتمندترین حکومت‌ها از لحاظ وسعت و قدرت سیاسی و نظامی در جهان آن روز بود.

- ۱۰۷) میراث حکومت هخامنشی عبارت است از: آیین کشورداری و فنون سیاست، شیوه‌های عمرانی، اقتصادی و تجاری، ساخت بناهای باشکوه، ابداع هنرهای جهانی، مداراجویی فرهنگی و دینی
- ۱۰۸) خاندان هخامنشی از دوران پادشاهی اردشیر دوم، دچار تفرقه شد. او ابتدا در جنگی با برادر خود، کوروش کوچک را شکست داد و به قتل رساند. اردشیر دوم، فردی عیاش و خوش‌گذران و راحت‌طلب بود. در دوران او مصر از سیطره هخامنشیان خارج شد.
- ۱۰۹) داریوش یکم با همراهی تعدادی از سران خاندان‌های بزرگ پارسی، گوماته مغ و دیگر شورشیان و مدعیان قدرت را سرکوب کرد و بر تخت پادشاهی نشست.
- ۱۱۰) در زمان پادشاه کمبوجیه پسر و جانشین کوروش بزرگ، مصر به تصرف هخامنشیان درآمد. با فتح مصر، قلمرو هخامنشیان به قاره آفریقا گسترش یافت و به نهایت وسعت و عظمت خود رسید.
- ۱۱۱) در نتیجه این فتوحات، حکومت هخامنشیان به ثروت هنگفتی دست یافت و با دولت-شهرهای یونان همسایه شد.
- ۱۱۲) بابل یکی از بزرگ‌ترین شهرهای آن روزگار بود و مردمان و اقوامی با خاستگاه اجتماعی و فرهنگی گوناگون در آنجا زندگی می‌کردند. این شهر از نظر بناها و پرستشگاه‌های باشکوه، مراکز اقتصادی ثروتمند، نمادهای سیاسی و اداری متعدد و در اختیار داشتن راه‌های ارتباطی با سرزمین‌های دور و نزدیک، اهمیت فراوان داشت و تسلط بر آن برای هر فرمانروایی بسیار مهم و مطلوب بود.
- ۱۱۳) تأسیس سپاه جاویدان، احداث جاده شاهی و برپایی کاخ‌ها و بناهای مجلل به‌ویژه در شوش و تخت‌جمشید
- ۱۱۴) آریوبرزن
- ۱۱۵) خاندان هخامنشی از زمان پادشاهی اردشیر دوم، که از ۴۰۴ تا ۳۵۸ ق.م حکومت می‌کرد، دچار تفرقه درونی شد.
- ۱۱۶) بابل
- ۱۱۷) یزدگرد سوم، آخرین فرمانروای ساسانی بود. در اوایل فرمانروایی او، اعراب مسلمان به ایران حمله کردند و در چند جنگ بزرگ مانند قادسیه، جلولاء و نهاوند، سپاه ساسانی را مغلوب کردند.
- ۱۱۸) یکی از مسائل و مشکلات اساسی حکومت ساسانی، بروز اختلافات و دشمنی میان پادشاه و بزرگان کشور بود. این اختلافات، گاهی چنان شدت می‌یافت که به برکناری و حتی قتل پادشاه می‌انجامید.
- ۱۱۹) ارمنستان و مرزهای سوریه
- ۱۲۰) یکی از مهم‌ترین جنگ‌های اشکانیان و روم در زمان پادشاهی اردشیر دوم اتفاق افتاد که در این جنگ، کراسوس، سردار مشهور روم، با سپاهی بزرگ و مجهز به منطقه بین‌النهرین هجوم آورد اما در جایی به نام حران از سپاه ایران شکست خورد و کشته شد. فرمانده ایرانیان در این جنگ، سردار بی‌باک و شجاع ایرانی، سورنا بود.
- ۱۲۱) مهرداد یکم با تسلط بر مناطق وسیعی در سرتاسر ایران، قدرت و قلمرو حکومت اشکانی را به‌طور چشمگیری افزایش داد. در دوران فرمانروایی او سلسله اشکانیان از یک حکومت محلی در شرق فلات ایران به یک پادشاهی قدرتمند تبدیل شد.
- مهرداد دوم با فتوحاتی که انجام داد، وسعت قلمرو اشکانیان را به نهایت خود رساند و پایه‌های قدرت و سلطنت آنان استوار گردید.
- ۱۲۲) مهرداد دوم
- ۱۲۳) ۱- ضعف قدرت سیاسی پادشاهان ساسانی به دلیل اختلاف و درگیری پیاپی با اشراف و بزرگان
- ۲- شورش مکرر فرماندهان نظامی و دخالت آنان در کشمکش‌های سیاسی
- ۳- نارضایتی توده مردم از حکومت ساسانی به‌سبب وجود نابرابری‌های اجتماعی، اقتصادی و عدم مقاومت جدی آنان در برابر اعراب
- ۴- کاهش توان اقتصادی حکومت ساسانی به‌سبب طغیان رودخانه‌های دجله و فرات، شکسته شدن سدها و به زیر آب رفتن زمین‌های حاصلخیز آسورستان (بین‌النهرین)
- ۵- پیام جذاب دین اسلام که جهانیان را به پرستش خدای یگانه و برابری و برادری فرا می‌خواند.
- ۶- انگیزه و روحیه قوی اعراب مسلمان
- (سه مورد از موارد ذکر شده جهت جواب کافی است)
- ۱۲۴) یزدگرد سوم، آخرین پادشاه ساسانی پس از چند شکست از اعراب مسلمان به خراسان گریخت. سرانجام در اطراف شهر مرو کشته شد. با مرگ او سلسله ساسانیان به پایان آمد و ایران وارد دوران اسلامی تاریخ خود شد.
- ۱۲۵) حکومت ساسانی برای جلوگیری از غارتگری اعراب، حکومتی دست‌نشانده به ریاست اعراب لخمی (لخمیان) در جنوب غرب ایران به مرکزیت شهر حیره تأسیس کرد.
- ۱۲۶) خسرو پرویز، پسر هرمز به بیزانس (امپراتوری روم شرقی) گریخت و با حمایت امپراتوری روم به تاج‌وتخت رسید.
- ۱۲۷) هرمز چهارم، جانشین خسروانشیروان بود. در زمان او اختلافات و نزاع سیاسی در برابر ساسانیان اوج گرفت و یکی از سرداران مشهور به نام بهرام چوبین سر به شورش برداشت و او را از قدرت برکنار و خود جای او به پادشاهی رسید.
- ۱۲۸) خسروانشیروان با هدف سامان بخشیدن به اوضاع کشور، اصلاحاتی در زمینه اداری، نظامی و اقتصادی انجام داد.
- ۱۲۹) در زمان پادشاهی قباد یکم، حکومت ساسانی با جنبشی اجتماعی و اقتصادی به رهبری مزدک مواجه شد.
- ۱۳۰) بسیاری از حاکمان محلی که نمی‌خواستند استقلال نسبی خود را از دست بدهند با حکومت جدید به مخالفت پرداختند. اردشیر بابکان، بسیاری از مخالفان را با جنگ سر جای خود نشاند و برخی دیگر را با نامه‌نگاری و ارائه دلیل‌های گوناگون با خود همراه کرد.
- ۱۳۱) ساسانیان، نام خود را از ساسان، نیای اردشیر بابکان، سرودمان آن سلسله گرفته‌اند. پدر اردشیر (بابک)، در پارس اعلام استقلال کرد. اردوان چهارم، آخرین پادشاه اشکانی که از استقلال‌طلبی ساسانیان احساس خطر می‌کرد، به مقابله شتافت، اما در نهایت از اردشیر بابکان شکست خورد و سلسله ساسانیان به‌جای اشکانیان بر سر کار آمد.
- ۱۳۲)
- الف) نادرست- یکی از سرداران مشهور به نام بهرام چوبین با پشتیبانی بزرگان، علیه پادشاه (هرمز چهارم) سر به شورش برداشت.
- ب) درست

۱۳۳) بی‌ثباتی اوضاع سیاسی و کشتار اعضای سلسله ساسانی، شورش‌های مکرر فرماندهان و دخالت آنها در درگیری‌های سیاسی، نارضایتی توده‌ای به‌دلیل تبعیض و نابرابری در جامعه، کاهش قدرت اقتصادی دولت ساسانی در اثر طغیان دجله و فرات و هجوم مکرر قبایل بیابانگرد به مرزهای ایران که در اواخر حکومت ساسانی افزایش یافت.

۱۳۴) گزینه «پ»

۱۳۵) به دو شکل: رسمی (روحانیون، قضات شاهی) و غیررسمی (ریش‌سفیدان و بزرگان خاندان و قبایل)

۱۳۶) پادشاهان ساسانی به منظور ایجاد تمرکز و افزایش دامنه نظارت و تسلط خود بر مناطق مختلف کشور از یک‌سو، سپاهی دائمی و نیرومند تشکیل دادند و از سوی دیگر، اقدام به توسعه و تقویت تشکیلات اداری (دیوان‌سالاری) منسجم و منظمی کردند. در نتیجه این اقدام‌ها، از تعداد حکومت‌های موروثی محلی به طور محسوسی کاسته شد و مناطق مختلف کشور، به‌ویژه نواحی جنوبی، مرکزی و غربی آن تحت نظارت و سلطه مستقیم حکومت سامانی قرار گرفتند.

۱۳۷) قلمرویی که ساسانیان بر آن فرمان می‌راندند، ایران‌شهر نامیده می‌شد. قلمرو ایران‌شهر به چندین کوره یا استان تقسیم شده بود که اعضای خاندان شاهی، افرادی از خاندان‌های بزرگ و یا فرماندهان نظامی بر آنها حکومت می‌کردند.

۱۳۸) کار اصلی دبیران نگارش فرمان‌ها، نامه‌ها و اسناد و ثبت و ضبط آنها بود، ولی کارهای دیگری مانند گردآوری و تألیف خدای‌نامک هم جزو وظایف ایشان بود.

۱۳۹) تشکیلات اداری یا دیوان‌سالاری ساسانیان از اداره‌ها یا دیوان‌های مختلفی تشکیل شده بود که در رأس آنها، وزیر بزرگ قرار داشت که به او بزرگ‌فرمادار می‌گفتند.

۱۴۰) در دوران ساسانی، مدارس به نام ارتشتارستان وجود داشت که افراد ارتشی در آنجا آموزش می‌دیدند. در آن زمان، کتابچه‌هایی با موضوع‌های تخصصی درباره آموزش‌های نظامی از قبیل تشکیلات قشون، فنون جنگ، تیراندازی با کمان، تغذیه سپاهیان و مراقبت از اسبان وجود داشته است.

۱۴۱) از یک‌سو، سپاهی دائمی و نیرومند تشکیل دادند و از سوی دیگر، اقدام به توسعه و تقویت تشکیلات اداری (دیوان‌سالاری) منسجم و منظمی کردند.

۱۴۲) گروه‌های دیگری از قبیل: اعضای خاندان سلطنت، سران خاندان‌های قدیمی، وزیران، رؤسای ادارات و رؤسای روستاها

۱۴۳) در دوره ساسانیان نیز پادشاه در رأس هرم قدرت سیاسی جای داشت. پادشاهان ساسانی همانند پادشاهان هخامنشیان ادعا می‌کردند که بنا به خواست اهوره‌مزدا به مقام شاهی رسیده و حکومت آنان مورد تأیید اوست.

۱۴۴) شیوه غیرمتمرکز اداره حکومت اشکانیان، شیوه حکومت ملوک‌طوایفی نامیده شده است.

۱۴۵) با به قدرت رسیدن خاندان ساسانی، سپاه دائمی و مجهزی به‌وجود آمد. اصلی‌ترین بخش این سپاه را سواره‌نظام سنگین اسلحه زره‌پوش تشکیل می‌داد که به آن اسواران گفته می‌شد.

۱۴۶) اشکانیان به‌تدریج، سواره‌نظام سنگین اسلحه نیز تشکیل دادند که مجهز به زره و کلاه‌خود بود.

۱۴۷) اساس تشکیلات نظامی اشکانیان سواره‌نظام چابکی بود که در هنگام سواری، تیراندازی می‌کرد و باعث از هم پاشیدن لشکر دشمن می‌شد.

۱۴۸) اشکانیان به سپاه سواره‌نظام اهمیت فراوان می‌دادند و در سپاه اشکانی، سپاه پیاده‌نظام نقش چندانی نداشت.

۱۴۹) یکی دیگر از اقدامات داریوش یکم، تأسیس نیروی دریایی بود. داریوش، چندین پایگاه دریایی در خلیج فارس، دریای سرخ و دریای مدیترانه به‌وجود آمد. دریانوردان ملل مختلف تابع فینیقی‌ها، سوری‌ها، مصری‌ها، قبرسی‌ها و مردمان آسیای صغیر در نیروی دریایی هخامنشیان خدمت می‌کردند، اما فرماندهی ناوهای جنگی را پارسیان و مادی‌ها برعهده داشتند.

۱۵۰) سواره‌نظام در سپاه پارسیان نقش مهمی در جنگ‌ها داشتند و سلاح اصلی آنها نیزه بود. پس از سواره‌نظام، خیل عظیم پیاده‌نظام بود. در ارتش هخامنشی به‌جز پارسی‌ها، دیگر اقوام ایرانی و غیرایرانی نیز حضور داشتند. هرکدام از این اقوام، لباس جنگی و جنگ‌افزارهای مخصوص خود را داشتند.

۱۵۱) اعضای آن، از میان جوانان برومند پارسی انتخاب می‌شدند و تحت آموزش‌های ویژه قرار می‌گرفتند.

۱۵۲) سپاه هخامنشی تا زمان داریوش یکم، متکی بر واحدهای مختلف پیاده‌نظام بود که از قبایل، اقوام و ملل تابعه به آن پیوسته بودند.

۱۵۳) هووخشترسومین پادشاه ماد، سپاه خود را به دسته‌های کمان‌داران، نیزه‌داران و سواران تقسیم کرد و در کنار آنان دسته‌های پشتیبانی، تدارکات و یگان‌های بارکش قرار داد.

۱۵۴) خاندان اشکانی به اتکای جنگاوران قبایل صحراگرد شرق ایران، به قدرت رسیدند.

۱۵۵) در دوره ساسانی، تشکیلات قضایی گسترش یافت و نقش روحانیون زرتشتی در امور قضایی بیشتر از گذشته افزایش یافت. گروهی از روحانیون زرتشتی که با قوانین دینی و احکام عرفی آشنایی داشتند، عهده‌دار امور قضاوت بودند.

۱۵۶) سلوکیان، بخش عمده‌ای از تشکیلات دیوانی هخامنشیان را به خدمت گرفتند. تقسیمات کشوری همانند روزگار هخامنشی بود و سلوکیان، قلمرو خود را به تعداد زیادی شهری (ساتراپی) تقسیم کردند. آنان در گرفتن مالیات‌ها و همچنین به سیاست آزادی و مدارای دینی پادشاهان هخامنشی ادامه دادند.

۱۵۷) مجموعه‌ای از قوانین و محاکمات عصر ساسانی در کتاب «مادیان هزار دادستان» به زبان پهلوی گردآوری شده و منبع ارزشمندی برای حقوق و دادرسی آن دوره محسوب می‌شود.

۱۵۸) در دوره هخامنشی ترکیبی از قوانین و شیوه‌های دادرسی اقوام ایرانی و نیز اقوام و ملت‌های غیرایرانی تابع امپراتوری هخامنشیان، مبنای قضاوت بوده است.

۱۵۹) در دوران حکومت سلوکی، قدرت و مناصب مهم سیاسی، اداری و نظامی در اختیار یونانیان بود. سلوکیان برای تحکیم سلطه خود، یونانیان زیادی را به ایران کوچاندند و آنان را در شهرهای جدید، که بیشتر به شهرک‌ها و پادگان‌های نظامی شباهت داشتند، جای دادند.

۱۶۰) این نظام سیاسی - اداری موجب وحدت بیشتر قلمرو هخامنشیان شد و حکومتی متمرکز و نیرومند پدید آورد.

۱۶۱) نکته‌ها و مطالبی درباره انصاف، عدالت، راستی و اجتناب از دروغ و بیداد به چشم می‌خورد.

۱۶۲) آنان به‌طور منظم به بخش‌های مختلف قلمرو سر می‌کشیدند تا اطمینان پیدا کنند که صاحب‌منصبان حکومتی، وظایف خود را به‌درستی انجام می‌دهند و اوضاع کشور بسامان است.

۱۶۳) قوانین مربوط به نظم عمومی و نافرمانی و خیانت به شاه و کشور حتی در مورد شاهزادگان و دیگر اعضای خاندان شاهی خیلی سخت و بدون ملاحظه اجرا می‌شد.

۱۶۴) برعهده یکی از خویشاوندان نزدیک شاه و یا یکی از درباریان مورد اعتماد و وفادار به او قرار می‌گرفت.

- ۱۶۵ در زمان داریوش اول، حکومت هخامنشی به نهایت گسترش خود رسید و این پادشاه، برای سامان دادن به امور و اداره بهتر قلمرو پهناور تحت فرمان خود، نظام اداری منظم و کارآمدی را پدید آورد.
- ۱۶۶ براساس باورهای کهن ایرانی، مهر یا میترا، ایزد پیمان و قانون و پشتیبان نظم اجتماعی بود.
- ۱۶۷ گروه مشورتی شاهان هخامنشی شامل بلندپایگان سیاسی، نظامی، اداری و احتمالاً مذهبی و حقوقی بودند که در مورد مسائل مهم حکومتی، به‌ویژه جنگ و صلح به شاهان مشورت می‌دادند.
- ۱۶۸ پادشاهان هخامنشی و به‌ویژه داریوش یکم، ادعا می‌کردند که به خواست اهوره‌مزدا به مقام پادشاهی رسیده‌اند و به یاری او بر کشور فرمان می‌رانند. این ادعا به نوعی به حکومت آنان جنبه دینی می‌داد و مردم را تشویق و ترغیب می‌کرد که از آنان فرمانبری کنند.
- ۱۶۹ سنگ‌نوشته‌ها و لوح‌های گلی هخامنشیان و نیز نوشته‌های مورخان یونانی عهد باستان
- ۱۷۰ به نظر می‌رسد که شاهان ماد به تقلید از شاهان پیشین و معاصر خود، حکومت می‌کردند و احتمالاً دربار و تشکیلات اداری محدود و کوچکی داشته‌اند که شامل پادشاه و برخی صاحب منصبان درباری، فرماندهان نظامی و حاکمان محلی می‌شده است.
- ۱۷۱ یکی از اصول مهم اندیشه ایرانی، پایبندی به عهد و پیمان بود. ایرانیان باستان همچنین به عدالت و راستی اهمیت بسیار می‌دادند و یکی از آرمان‌های آنان این بود که فرمانروایی عادل بر آنان حکومت نماید.
- ۱۷۲ داریوش تشکیلات استانی یا ساتراپی و شیوه اداره آنها را نیز از نو سامان داد و قواعد تازه‌ای را برای نظارت و تسلط بیشتر حکومت مرکزی بر ساتراپ‌ها به‌وجود آورد.
- ۱۷۳ کوره
- ۱۷۴ ملوک‌طوایفی
- ۱۷۵ شباهت‌ها: هر دو دولت بیشتر به سواره‌نظام به‌شدت مسلح در سپاه خود متکی بودند.
- تفاوت: در دوره ساسانیان سواره‌نظام سبک نیز وجود داشته است. فیل در جنگ‌ها نیز مورد استفاده قرار می‌گرفت، اما در دوره اشکانی وجود نداشت.
- ۱۷۶ نظام اجتماعی ایران در دوره ساسانی براساس نظام طبقاتی حاکم بر جامعه بود. این نظام بر اصالت نسب و خون استوار بود. اشراف و بزرگان نسب و خون خود را برتر می‌دانستند و تحرک اجتماعی و رفتن از طبقه‌ای به طبقه دیگر، ممنوع یا دست‌کم، بسیار دشوار بود.
- ۱۷۷ به‌طور کلی، جامعه ایران در دوران اشکانیان شامل گروه حاکم و توده‌های مردم عادی بود. گروه حاکم، شامل اعضای خاندان شاهی و خاندان‌های قدرتمند قدیمی بودند. توده مردم شامل کشاورزان، دامداران، صاحبان حرفه‌ها و صنایع و بازرگانان بودند.
- ۱۷۸ جنبش مزدک، پایه‌های نظام طبقاتی ساسانی را به‌شدت لرزاند. متعاقب آن، پادشاهان ساسانی دست به اقدامات اساسی زدند که در نتیجه در درجه اول نفوذ و قدرت اشراف و نجای درجه اول کاهش یافت و بر قدرت و نفوذ اشراف و نجای درجه دوم افزوده شد.
- ۱۷۹ برگزاری جشن‌های گوناگون، فرصتی برای مردم بود که ضمن شادی، تفریح و معاشرت با یکدیگر، وفاداری خود را به پادشاه ابراز کنند.
- ۱۸۰ گاهنبارها عبارت بود از شش جشن که به شکرانه آفریده شدن عناصر اصلی خلقت: آسمان، آب، زمین، گیاه، جانوران و انسان، در شش وقت معین از ماه‌های سال برگزار می‌شد.
- ۱۸۱ این جشن‌ها پیوند تنگاتنگی با باورهای دینی و زندگی سیاسی - اجتماعی و اقتصادی مردم ایران، به‌ویژه فعالیت‌های کشاورزی داشتند.
- ۱۸۲ از جمله اینکه، زن حق مالکیت و فعالیت اقتصادی داشت و می‌توانست درآمد کسب کند و در اموال همسر خود شریک باشد. همچنین زن می‌توانست در دادگاه به سود خود اقامه دعوا کند.
- ۱۸۳ تنی چند از زنان خاندان شاهی مانند: همسر یزدگرد دوم و دو دختر خسرو پرویز به نام‌های پوران‌دخت و آرمی‌دخت بر تخت سلطنت نشستند.
- ۱۸۴ تنها در بخش‌هایی از اوستا که احتمالاً در زمان ساسانیان توسط موبدان تدوین شده، موقعیت اجتماعی زن پایین‌تر از مرد قرار می‌گیرد.
- ۱۸۵ ۱- آموزه‌های دین زرتشت ۲- فرهنگ عمومی
- ۱۸۶ خانواده گسترده تا عهد هخامنشیان تداوم داشت، اما پس از آن تحت تأثیر عوامل اقتصادی و اجتماعی، به‌تدریج کوچک‌تر و محدودتر شد. با گسترش شهرها، مخصوصاً در دوره ساسانیان، بخشی از خانواده‌های روستایی به شهر مهاجرت کردند و در پیشه‌های گوناگون اشتغال یافتند. در نتیجه، خانواده بزرگ با املاک و دارایی‌های مشترک، به‌تدریج به خانواده‌های کوچک‌تر با اموال مستقل تجزیه شد.
- ۱۸۷ در خانواده کهن ایرانی، ازدواج درون گروهی بود و اعضای خانواده تحت نظارت پدر، با یکدیگر پیمان ازدواج می‌بستند. اقتصاد خانواده هم به‌صورت معیشتی بود و دسترنج تمام افراد خانواده برای رفع نیازمندی‌های مشترک مصرف می‌شد.
- ۱۸۸ پدر هم قاضی و هم مجری آداب و رسوم دینی و نگهبان آتشناخه به حساب می‌آمد.
- ۱۸۹ خانواده، هسته اصلی جامعه آریایی نخستین به شمار می‌رفت. خانواده در آغاز، بسیار گسترده بود. در این خانواده، سلطه پدر بر اعضای آن نامحدود بود. مادر اگر چه اختیاراتی در حد و اندازه پدر نداشت، اما بانوی خانه محسوب می‌شد و مورد احترام همه بود.
- ۱۹۰ در نتیجه این اقدامات، قدرت و نفوذ اشراف و نجای درجه اول کاهش یافت و بر قدرت و نفوذ اشراف و نجای درجه دوم افزوده شد.
- ۱۹۱ در زمان پادشاهی قباد، (پدر انوشیروان) جنبش بزرگی علیه نابرابری‌ها و تبعیض‌های اجتماعی و اقتصادی به رهبری مزدک پدید آمد. این جنبش، پایه‌های نظام طبقاتی ساسانی را به شدت لرزاند. به همین جهت، خسرو انوشیروان پسر و جانشین قباد، دست به اصلاحات اجتماعی و اقتصادی زد.
- ۱۹۲ در دوران ساسانی، موبدان زرتشتی، مدافع نابرابری‌های اجتماعی و امتیازات طبقه حاکم بودند و چنین وانمود می‌کردند که این تفاوت‌ها و تمایزها برای حفظ نظم و ثبات کشور لازم است و رفتن از طبقه‌ای به طبقه دیگر موجب فساد در جامعه می‌شود.
- ۱۹۳ حکومت ساسانی، طبقات و قشرهای اجتماعی را به شدت زیر نظر داشت. در چنین جامعه‌ای، تحرک اجتماعی و رفتن از طبقه‌ای به طبقه دیگر، ممنوع و یا دست‌کم، بسیار دشوار بود.
- ۱۹۴ جنگ‌های پیاپی با دشمنان خارجی موجب گردآمدن شمار چشمگیری از اسیران جنگی شده بود که در فعالیت‌های کشاورزی، ساختمان‌سازی، معادن شاهی و خدمات خانگی به‌کار گرفته می‌شدند.

۱۹۵ شامل کشاورزان، شبانان، صاحبان حَرْف و منابع و بازرگانان بودند.

۱۹۶ اقوام آریایی مهاجر به ایران از قبیله‌های گوناگونی تشکیل می‌شدند که از نظر تبار و زبان، خویشاوند بودند و باورهای دینی مشترکی داشتند. این قبایل پس از استقرار در مناطق مختلف ایران، جامعه‌ای شبانی و روستایی را به وجود آوردند، اما همچنان پیوندهای قبیله‌ای خود را نیز حفظ کردند. هر قبیله شامل تعدادی طایفه بود و طایفه نیز خود به چندین خانواده بزرگ تقسیم می‌شد.

۱۹۷ حکومت ساسانی، طبقات و قشرهای اجتماعی را به شدت زیر نظر داشت. در چنین جامعه‌ای، تحرک اجتماعی و رفتن از طبقه‌ای به طبقه دیگر، ممنوع و یا دستکم بسیار دشوار بود.

۱۹۸ خانواده

۱۹۹ عوامل سیاسی، مدیریتی و اقلیمی بر وضعیت اقتصاد و معیشت تأثیر داشت. هرگاه حکومت مرکزی قول و مدیریت حساب شده بود، کسب‌وکار مردم رونق داشت و رو به پیشرفت بود. از نظر اقلیمی نیز عواملی چون خشکسالی، سیل و طغیان رودها اثر منفی بر اقتصاد و معیشت مردم این دوران داشته است.

۲۰۰ الف) در دوره هخامنشی کسانی که اقدام به آبادانی زمین‌های بایر می‌کردند، به مدت پنج سال از مالیات معاف بودند.

ب) در این دوره، حفر کانال آب، حفر قنات و احداث بند و سد باعث رونق و گسترش کشاورزی می‌شد.

ج) در دوره ساسانی زمین‌های اطراف بین‌النهرین، خوزستان و سیستان از نظر کشاورزی توسعه زیادی یافت.

۲۰۱ تحت تأثیر عوامل سیاسی، مدیریتی و اقلیمی قرار داشت.

۲۰۲ رسیدگی به وضعیت دخل و خرج کشور و سامان دادن به منابع درآمد و مخارج عمومی بود.

۲۰۳ در زمان اشکانیان، ابریشم چین و ادویه هندوستان مشتریان زیادی در قلمرو روم داشت. بنابراین، درآمد هنگفتی از حقوق گمرکی، عوارض حمل و نقل و راهداری نصیب حکومت اشکانی می‌شد.

۲۰۴ میان چین و هند از یکسو و اروپا از سوی دیگر عمل می‌کرد.

۲۰۵ این منابع، از رشد بازرگانی میان شهرها و مناطق تحت فرمانروایی این سلسله خبر می‌دهند. پیدا شدن سکه‌ها و ممنوعات نواحی تابعه هخامنشی در سواحل رود دانوب و زن در مرکز اروپا و سیلان در جنوب آسیا، نشانه‌ای از برقراری روابط بازرگانی با سرزمین‌های دور است.

۲۰۶ شواهد باستان‌شناسی، لوح‌های گلی و گزارش‌های مورخان یونانی مخصوصاً هرودت

۲۰۷ پس از شکل‌گیری حکومتی قدرتمند توسط اقوام آریایی در ایران، به‌خصوص در پی روی کار آمدن شهریار هخامنشیان

۲۰۸ آثار و اشیای برج مانده از آن دوره، بیانگر پیشرفت صنایع فلزکاری، سفالگری و بافندگی است.

۲۰۹ بیشتر در مناطقی مثل بابل، لیدی و شهرهای فینیقی‌نشین سواحل شرقی دریای مدیترانه

۲۱۰ راه‌ها در عصر باستان علاوه بر آنکه امکان جابه‌جایی کالاها و مسافران را فراهم می‌آوردند، در انتقال اندیشه‌ها و فرهنگ‌ها نیز نقش مهمی داشتند.

۲۱۱ در این دوران، دریانوردی و کشتیرانی پیشرفت‌ناپذیری کرد. به دستور پادشاهان ساسانی، بنادر و اسکله‌های متعددی به‌خصوص در خلیج فارس و دریای عمان ساخته شد و کشتی‌ها و دریانوردهای ایرانی حضور چشمگیری در دریاها و اقیانوس‌ها داشتند.

۲۱۲ نشان می‌دهد که در آن زمان، توجه خاص به بازسازی و توسعه جاده‌ها می‌شده است.

۲۱۳ در این دوران، همانند زمان هخامنشیان، چاپارخانه‌ها همچنان دایر بود، کاروانسراهای جدیدی در مسیر راه‌ها ساخته شد و چاه‌ها و قنات‌هایی برای تأمین آب آنها، حفر گردید.

۲۱۴ یکی دیگر از اقدامات مهم و مدبرانه داریوش بزرگ در زمینه راه‌های دریایی، اتصال دریای سرخ به نیل بود. او هنگام سفر به مصر دستور داد با حفر آبراهه‌ای (کانال) دریای سرخ به رود نیل متصل گردد تا امکان تردد کشتی‌ها میان این رود و دریا فراهم آید.

۲۱۵ داریوش بزرگ در جریان لشکرکشی به هندوستان، وقتی به رود سند رسید یکی از اهالی آسیای صغیر به نام اسکیلار را مأمور کشف مسیر آبی کرد. وی مسیر رود سند تا اقیانوس هند را ادامه داد و سپس با عبور از دریای سرخ به مصر رسید. بدین ترتیب، مسیر دریای هند به مصر شناسایی شد.

۲۱۶ در دوره هخامنشیان شبکه وسیعی از جاده‌ها ساخته شد که مراکز اصلی حکومت را به یکدیگر و همچنین به کشورهای همسایه وصل می‌کرد. مهم‌ترین آنها جاده شاهی بود که به فرمان داریوش بزرگ احداث گردید.

۲۱۷ نه فقط از نظر سیاسی و نظامی، بلکه از جنبه اقتصادی و مخصوصاً تجاری نیز دارای ارزش و اهمیت فوق‌العاده بودند.

۲۱۸ در این دوره، کشاورزی به‌خصوص در زمین‌های حاصلخیز بین‌النهرین (آسورستان / سواد)، خوزستان و سیستان توسعه زیادی پیدا کرد. مالیات و اجاره‌بهای آسورستان منبع درآمد هنگفتی برای ساسانیان به حساب می‌آمد.

۲۱۹ در دوره ساسانیان، سدها و آب‌بندهای متعددی بر رودها به‌خصوص رودهای دجله، فرات و کارون، بسته و آبراهه‌های (نهرهای) متعددی با هدف آبیاری زمین‌های کشاورزی ایجاد شد.

۲۲۰ ۱- آنان به منظور تشویق کشاورزان و کشاورزی، افرادی را که اقدام به آبادانی زمین‌های بایر می‌نمودند تا پنج سال از پرداخت مالیات معاف می‌کردند.

۲- هخامنشیان با کندن قنات، احداث بند و سد بر روی رودها و حفر نهرهای انتقال آب در سرتاسر قلمرو خود باعث توسعه کشاورزی شدند.

۲۲۱ شمار معدودی از کشاورزان قطعه زمین کوچکی داشتند، اما بیشترشان فاقد زمین بودند. آنان بر روی زمین‌های متعلق به بزرگان کار می‌کردند و سهمی از محصول را دریافت می‌کردند.

۲۲۲ زمین‌داران بزرگ، غالباً در شهرها زندگی می‌کردند و از طریق نمایندگان خود املاکشان را اداره می‌کردند و یا اجاره می‌دادند.

۲۲۳ بیشتر زمین‌های کشاورزی و حتی گله‌های دام، متعلق به شاه، خاندان شاهی، مقام‌های حکومتی، اشراف، روحانیون بزرگ و متولیان معبد‌ها و یا آتشکده‌ها بود.

۲۲۴ در عصر باستان، کشاورزی اساس زندگی اقتصادی ایرانیان به شمار می‌رفت.

۲۲۵ آموزه‌های زرتشت با تشویق مردم به کشت و کار، تأثیر بسزایی بر انتقال تدریجی آریاییان از زندگی شبانی به زندگی مبتنی بر کشاورزی داشت.

۲۲۶ آریایی‌ها در نتیجه همزیستی با بومیان ایران و همسایگان خود در بین‌النهرین، کم‌کم با شیوه زندگی روستایی و یک‌جانشینی و شهری آشنا شدند و به کشاورزی روی آوردند.

۲۲۷

الف

درست

ب

نادرست

۲۲۸ امپراتوری روم، نخست در دوره اشکانی و سپس در عهده ساسانی، تلاش زیادی کرد که به‌طور مستقیم با هند و چین ارتباط تجاری برقرار نماید، اما اشکانیان و ساسانیان هوشمندانه مانع موفقیت رومیان شدند.

۲۲۹ مالیات و اجاره‌های کشتزارهای آسورستان منبع درآمد هنگفتی برای ساسانیان به حساب می‌آمد و طغیان رودخانه‌های دجله و فرات در اواخر حکومت و خراب شدن آب‌بندها و سدها، ضربه سنگینی بر اقتصاد آنان وارد آورد.

۲۳۰ گزینه «الف»

سکه طلایی داریوش، عنوان دریک را داشت.

۲۳۱ یگانگی و پرستش

۲۳۲ موبدان به شدت با آیین مانوی مخالف بودند. آنان پس از شاپور، اقدامات خود را برای نابودی مانی و مانویان تشدید کردند. سرانجام در زمان بهرام یکم، مانی به زندان افتاد و اندکی بعد اعدام شد.

۲۳۳ مانویان پیروان آیین مانی بودند. مانی با ترکیب آموزه‌هایی از دین‌های زرتشتی، مسیحی و بودایی، آیین جدیدی را عرضه کرد. مانی از شاپور یکم اجازه گرفت که عقاید خود را تبلیغ کند.

۲۳۴ در آغاز دوره ساسانیان، پیروان دیگر دین‌های مختلف همچنان در آرامش زندگی می‌کردند، اما با رسمیت یافتن دین زرتشتی و نیرومند شدن موبدان برخی از گروه‌های غیرزرتشتی، همچون مانویان و مسیحیان با مسائل و مشکلاتی روبه‌رو شدند.

۲۳۵ یکی از مهم‌ترین آنها کتاب دینکرد است که دانشنامه‌ای مشتمل بر عقاید زرتشتی است. کتاب بندهش از جمله دیگر کتاب‌های آن دوره به شمار می‌آید.

۲۳۶ در عصر ساسانیان، اوستا به زبان پهلوی ترجمه و شرح و تفسیرهایی بر آن نوشته شد. همچنین کتاب‌های اعتقادی بر اساس تعالیم زرتشت به زبان پهلوی تألیف گردید.

۲۳۷ آذربرین مهر در خراسان، مخصوص کشاورزان آذرگشسب در آذربایجان، ویژه شاهان، آذر فرنیغ در فارس، خاص موبدان

۲۳۸ به دلیل اینکه در دین زرتشت، آتش، عنصری مقدس بود و زرتشتیان با نیایش در برابر آتش، اهوره مزدا را ستایش می‌کردند.

۲۳۹ پس از موبدان موبد، سلسله مراتبی از روحانیون جای می‌گرفتند که عهده‌دار مسئولیت‌هایی مانند: قضاوت و دادرسی، اداره آتشکده‌ها، اجرای مراسم و آداب مذهبی و تعلیم آموزه‌های زرتشتی بودند.

۲۴۰ گسترش و رسمیت یافتن دین زرتشت نفوذ و قدرت روحانیون زرتشتی را به طرز چشمگیری افزایش داد. در رأس آنان، روحانی برجسته‌ای با عنوان «موبدان موبد» قرار داشت که از جایگاه بلندی در دربار برخوردار بود. پادشاهان ساسانی معمولاً برای تصمیم‌گیری در مسائل مهم حکومتی با موبدان مشورت می‌کردند.

۲۴۱ زیرا حکومت ساسانی، این دین را دین رسمی ایران اعلام کرد. با این اقدام، دین و سیاست به هم گره خوردند. از یک‌سو، پادشاهان ساسانی به پشتیبانی کامل از دین رسمی پرداختند و از سوی دیگر، روحانیون زرتشتی، قدرت و حاکمیت پادشاهان ساسانی را تأیید کردند.

۲۴۲ سنگ‌نوشته‌ها، نقش‌برجسته‌ها، شواهد باستان‌شناسی، سکه‌ها، کتاب‌های دینی، اندرزنامه‌های زرتشتیان، برخی از آثار مورخان مسلمان، یونانی و رومی و نیز شاهنامه فردوسی

۲۴۳ مبلغان بودایی در سرزمین‌های شرقی حکومت اشکانی به تبلیغ اندیشه و آموزه‌های بودا می‌پرداختند. بر اساس گزارش یکی از مورخان چینی، شاهزاده‌ای از خاندان اشکانی برای نخستین بار کتاب‌های بودایی را به زبان چینی ترجمه کرد.

۲۴۴ در عهد اشکانی، ستایش ایزد مهر (میترا) به قلمرو روم در آسیای صغیر راه یافت و در آنجا به کیشی مستقل تبدیل شد و سپس به اروپا رسید.

۲۴۵ در دوران سلوکیان و اشکانیان، علاوه بر اهوره مزدا، خدایان کهن ایرانی همچون مهر و آناهیتا هم ستایش می‌شدند. برخی پادشاهان اشکانی به تقلید از یونانیان، معابدی را برای آناهیتا ساختند.

۲۴۶ اسکندر مقدونی و شاهان سلوکی کوشش بسیار کردند تا زبان، فرهنگ و باورهای یونانی را در ایران ترویج کنند، اما بیشتر ایرانیان بر دین و سنت‌ها، آداب و رسوم نیاکان خود باقی ماندند.

۲۴۷ در قلمرو پهلانور حکومت هخامنشیان، گروه‌ها و اقوام متعددی با فرهنگ و اعتقادات گوناگون زندگی می‌کردند. پادشاهان هخامنشی مردم را در پیروی از دین خود آزاد می‌گذاشتند و فرهنگ و عقاید اقوام تابع حکومت خود را محترم می‌شمردند.

۲۴۸ مغان، بعدها که به تدریج دین زرتشتی را پذیرفتند، به پیشوایان دینی جامعه زرتشتی تبدیل شدند. آنان نقش مهمی در آمیختن باورهای دینی کهن خود با تعالیم زرتشت داشتند.

۲۴۹ شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد آنها اهوره مزدا و برخی از خدایان کهن ایرانی همچون میترا را ستایش می‌کرده‌اند. روحانیون مادی را مغان می‌نامیدند. برگزاری آیین‌های دینی از جمله خواندن نیایش‌ها و سرودها و رسم قربانی کردن را برعهده داشتند.

۲۵۰ بر پایه داستان‌های باستانی، در دوره هخامنشی نسخه‌ای از اوستا بر پوست گاو نوشته شده بود که بر اثر آتش‌سوزی تخت‌جمشید به دست اسکندر مقدونی از بین رفت.

۲۵۱ از آموزه‌های مهم دیگر زرتشت، اعتقاد به جهان آخرت و روز واپسین است، روزی که درباره اعمال انسان در جهان، داوری خواهد شد. نیکان به جرگه یاران اهوره مزدا خواهند پیوست و بدان به دوزخ افکنده و برده اهریمن خواهند شد.

۲۵۲ آریاییان برخی عناصر طبیعی مانند آب و آتش و خاک را مقدس می‌شمردند.

- ۲۵۳) آنان برای خشنودی خدایان، حیوانات را قربانی می‌کردند و سرودها و نیایش‌های گوناگونی می‌خواندند. افرادی با عنوان مُغ، مراسم و تشریفات دینی را اجرا می‌کردند.
- ۲۵۴) گزینۀ «پ»
- ۲۵۵) پهلوی
- ۲۵۶) مسیحیان ایران به‌عنوان جاسوسان و پیروان روم تلقی می‌شدند، به‌طوری که بسیاری از آنها تحت تعقیب قرار گرفتند و فشار مالیات بر آنها افزایش یافت.
- ۲۵۷) ایران در دوران هخامنشیان، مرکز دانش‌ها و مبادلات فرهنگی بین کشورهای متمدن زمان بود و علوم و فنون بین‌النهرین، مصر، ایلام، هند و آسیای صغیر جزو قلمرو این شاهنشاهی بودند، با دانش‌های ایرانی آمیخته شدند.
- ۲۵۸) فرزندان دبیران نیز خط، زبان، ادبیات و حساب را می‌آموختند.
- ۲۵۹) فرزندان موبدان، تعلیمات دینی و اوستایی را آموزش می‌دیدند.
- ۲۶۰) شاهزادگان و فرزندان صاحب‌منصبان سیاسی و نظامی، به فراگیری دانش‌های سیاسی، کشورداری، فنون رزمی و گاهی زبان‌های خارجی می‌پرداختند.
- ۲۶۱) قسمتی از برنامه‌های آموزشی و مواد درسی مدارس و آموزشگاه‌ها از قبیل: آموختن اصول دین زرتشتی، فراگیری آداب و رسوم دینی و میهنی و مختصری خواندن و نوشتن همگانی بود.
- ۲۶۲) ایرانیان باستان به تعلیم و تربیت و پرورش فرزندان دانا، پرهیزکار، دلیر، بردبار، فرمانبر و سخت‌کوش توجه جدی داشتند. آیین و فرهنگ ایرانی نیز بر اهمیت تربیت و ارزش دانایی و خردورزی تأکید می‌کرد.
- ۲۶۳) سنت نقالی و قصه‌گویی حتی پس از تدوین خدای‌نامه‌ها و شاهنامه همچنان در ایران تا دوران معاصر ادامه یافت.
- ۲۶۴) زبان‌های ایرانی نو، به زبان‌هایی گفته می‌شود که در دوران اسلامی به‌تدریج در مناطق مختلف ایران رواج یافتند.
- ۲۶۵) زبان‌های کهن ایرانی از قدیمی‌ترین زمان تا هخامنشیان در مناطق مختلف فلات ایران رواج داشته‌اند.
- ۲۶۶) زبان‌های ایرانی از آغاز تاکنون به سه دورۀ زبان‌های کهن، میانه و نو، تقسیم می‌شوند.
- ۲۶۷) زبان‌های ایرانی، شاخه‌ای از گروه زبان‌های «هند و ایرانی» به شمار می‌روند که اقوام هندی و ایرانی، پیش از جدا شدن از یکدیگر و سکونت در هند و ایران، با آن تکلم می‌کردند.
- ۲۶۸) زبان‌ها و گویش‌های گوناگونی که شباهت‌های بسیاری به یکدیگر داشتند و زبان‌شناسان آنها را «زبان‌های ایرانی» می‌نامند، متداول شد.
- ۲۶۹) خط، زبان، علم و آموزش
- ۲۷۰) گزینۀ «ب»
- در زمان اشکانیان، رواج داستان‌های ملی و پهلوانی قابل توجه بود.
- ۲۷۱) از ویژگی‌های برجستۀ معماری اشکانی و ساسانی، کاربرد وسیع گنبد، ایوان و طاق در ساخت بناها به‌ویژه کاخ‌ها بود.
- ۲۷۲) منسوجات آن زمان، به‌ویژه پارچه‌های ابریشمی، بسیار ظریف و پر نقش و نگار بودند. شواهد موجود، بیانگر رونق و شکوفایی هنر فرش‌بافی در آن دوره است. قالی بهارستان که اعراب مسلمان از کاخ تیسفون به غنیمت گرفتند، شهرت بسیار دارد.
- ۲۷۳) معروف‌ترین نقش‌برجستۀ دورۀ ساسانی، مجموعه‌ی طاق‌بستان است که دو طاق سنگی بزرگ و کوچک نقش‌دار و یک نقش‌برجستۀ بدون طاق را شامل می‌شود. علت معروفیت این مجموعه، طاق بزرگی است که شکارگاه خسروپرویز را در دیواره‌های داخلی طاق نشان می‌دهد.
- ۲۷۴) محتوا و مضمون اغلب این نقش‌ها، اعطای منصب شاهی از سوی اهوره‌مزدا به شاه و صحنه‌هایی از پیروزی‌های شاهان بر دشمنان است.
- ۲۷۵) در طی چهار قرن، ساسانیان شهرهای متعددی به‌خصوص در فارس و خوزستان به فرمان پادشاهان این سلسله برپا کردند. طرح و نقشۀ شهرهای ساسانی همچون شهرهای اشکانی به شکل دایره بود.
- ۲۷۶) این آتشکده‌ها به شکل گنبد، چهارطاق بود و آتش مقدس در درون آن نگهداری می‌شد.
- ۲۷۷) در دورۀ ساسانی برای تزئینات داخلی در کاخ‌ها و بناها از روش‌های گوناگونی مانند موزاییک‌کاری، نقاشی دیواری، گچ‌بری و نقش‌برجسته استفاده می‌شد.
- ۲۷۸) این کاخ یکی از باشکوه‌ترین و زیباترین بناهای ساسانی بود که در کنار رود دجله ساخته شد. طاق یا ایوان کسری، بخشی از آن کاخ بود.
- ۲۷۹) در این دوره، سفال‌ها نقش و طرح متنوع و گوناگون نداشتند، اما دارای لعابی اغلب سبزرنگ بودند.
- ۲۸۰) سفالگری – فلزکاری – جواهرسازی
- ۲۸۱) از دوران اشکانی، نقش‌برجسته‌هایی باقی مانده است، اما از نظر فنی و هنری در سطح نقش‌برجسته‌های هخامنشی و ساسانی نیست.
- ۲۸۲) ساخت بناهای طاق‌دار، گنبدی و دارای ایوان
- ۲۸۳) مصالح ساختمانی در این دوره بیشتر شامل خشت، آجر، سنگ تراشیده و تراشیده است.
- ۲۸۴) از آثار برجستۀ معماری دوران اشکانیان می‌توان به بقایای شهر نسا (مددروازه (دامغان)، معبد آناهیتا در شهر کنگاور در استان کرمانشاه، کوه خواجه‌سیستان و کاخ شهر هترا (الحضر) در نزدیکی موصل در کشور عراق اشاره کرد.
- ۲۸۵) اشکانیان که در پی سلوکیان قدرت را به دست گرفتند، در آغاز دنباله‌رو دستاوردهای فرهنگی و هنری یونانیان بودند.
- ۲۸۶) ظریف‌ترین آثار هنری دوران هخامنشیان را می‌توان در فلزکاری‌های نفیس و جواهرات ممتازی یافت که اختصاصاً برای پادشاه و درباریانش ساخته شده‌اند.
- ۲۸۷) در نقش‌برجسته‌های مخره‌ای آن زمان، اهوره‌مزدا به شکل نمادین حلقه‌ای بال‌دار در حال پرواز بر بالای سر پادشاه، نمایان است.
- ۲۸۸) عظیم‌ترین مجموعه ساختمانی و شاهکار معماری جهان باستان، تخت‌جمشید می‌باشد که به دستور داریوش یکم ساخته شد.
- ۲۸۹) دوران داریوش یکم، اوج شکوه و عظمت معماری ایران است. این پادشاه در ابتدای حکومتش دستور داد کاخی بزرگ به نام آپادانا در شهر شوش به‌عنوان پایتخت اداری حکومت هخامنشی ساخته شود.

۲۹۰) قدیمی‌ترین بناهای این دوره که آثاری از آن‌ها برجا مانده، در پاسارگاد، نخستین پایتخت هخامنشی برپا شدند. این مجموعه، شامل کاخ شاهی و آرامگاه کوروش هخامنشی بود.

۲۹۱) مهم‌ترین بناهای دوره هخامنشیان شامل آرامگاه‌ها، کاخ‌ها، آتشگاه‌ها و دیگر ساختمان‌های عمومی است.

۲۹۲) در واقع، بخش عمده آثار هنری شاخص و ساختمان‌های مجلل، به خواست شاهان و درباریان و برای زندگی تجمعاتی و تشریفاتی آنان به‌وجود آمد.

۲۹۳) در دوران هخامنشی، هنر و معماری ایران به‌سبب ثبات و آرامش، رونق اقتصادی و حمایت پادشاهان، به اوج شکوفایی رسید.

۲۹۴) پایتخت مادی‌ها شهر هگمتانه، همدان امروزی بود که یونانیان به آن اکباتان می‌گفتند. این شهر از هفت قلعه تودرتو تشکیل شده بود که هر قلعه رنگ نمادین خاصی داشت.

۲۹۵) از دوره مادی، آثار هنری مختلفی شامل اشیای زرین و سیمین و ظروف سفالی به‌دست آمده که نشان می‌دهد هنرمندان مادی در فلزکاری، جواهرسازی و سفالگری مهارت درخور توجهی داشته‌اند.

۲۹۶) هنر و معماری نه فقط جلوه‌گاه ذوق و ظرافت و حس زیبایی‌شناسی هنرمندان است، بلکه معرف اندیشه‌ها، باورها و ارزش‌های مورد قبول جامعه نیز می‌باشد.

۲۹۷) نقش‌ونگارهای ساسانی اغلب دارای محتوایی در مورد اعطای منصب شاهی از سوی اهوره‌مزدا به شاه و صحنه‌هایی از پیروزی‌های شاهان بر دشمنان است. پژوهشگران با مقایسه نقش‌برجسته‌های دوران هخامنشی با دوران پیش از آن دریافته‌اند که سنگ‌تراشان هنرمندی که در خدمت هخامنشیان بوده‌اند، از نقش‌برجسته‌های بین‌النهرین به‌ویژه نقش‌برجسته‌های آشوری الهام و الگو گرفته‌اند.

۲۹۸) معماری ساسانی با بنای کاخ اردشیر در فیروزآباد فارس (گور) آغاز شد و با ساخت کاخ تیسفون به اوج رسید.

۲۹۹) شامل آرامگاه‌ها، کاخ‌ها، آتشگاه‌ها و دیگر ساختمان‌های عمومی است.

۳۰۰) کنگاور

